

Кляванд. 4482
Головн. Директор

**ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОБОРНУ ДЕРЖАВУ!
ВОЛЯ НАРОДАМ!
ВОЛЯ ЛЮДИНІ!**

**O. MAIDANJUK
STOCKHOLM, SWEDEN**

Ще твій друг!

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ LIBERATION PATH

С Т І М

Ю. Клен, М. Зеров, А. Гарасевич
ЗОЛОТОВЕРХОМУКІЄВУ

Д-р Д. Донцов
ХТО МАЄ ВЕСТИ?

Б. Бора
**МОЯ ДОБА, ВІРЮ, У ГРОЗУ,
МОЇМ БОЙОВИМ ДРУЗЬЯМ**

О. К.
**ЧИ РОЗПОДІЛ ССРС ГРОЗИТЬ
„БАЛКАНІЗАЦІЄЮ“?**

Є. О.
**НА ПОЗИЦІЯХ ВОЮЮЧОЇ УКРА-
ЇНИ**

Н. Д.
**ПРО КОНДОМІНІО НЕ МОЖЕ
БУТИ ДИСКУСІЇ**

М.
**МОБІЛІЗАЦІЯ ТЯПКІНИХ-ЛЯПКІ-
НИХ**

Проф. Г. Ващенко
**ПСИХОЛОГІЯ ВОЯКА УКРАЇНСЬ-
КОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ**

П. Слобожанський
В ЗАДУШЛИВІЙ АТМОСФЕРІ

П. О-ко
**СТАН ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УК-
РАЇНІ ПІД СОВЕТСЬКОЮ ОКУ-
ПАЦІЄЮ**

В. Подільський
Я ЗНАВ ЙОГО

Петро Кізко
УСТИМ БЕЗРІДНИЙ

Свирид Люшня
АМЕРИКАНСЬКІ „ЛЮДОЇДИ“

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

ПОЖЕРТВИ

Коллективіте

Визвольний

Шлях

Повинен!

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

Ч. 8 (59)

СЕРПЕНЬ 1952

РІК V

*Нужне було гармонію, як у нас в
сталий передплатник*

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний місячник

Видає:

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА

LIBERATION PATH

Published by the

UKRAINIAN PUBLISHERS Ltd.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

АДРЕСА АДМІНІСТРАЦІЇ: 237 LIVERPOOL ROAD, LONDON, N.1.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 28 MINSTER ROAD, LONDON, N.W.2. Tel. HAM 1771

НАШІ ПРЕДСТАВНИКИ

АРГЕНТИНА: Olexa Bunij

Colle Gutenberg 3813

Buenos-Aires

БЕЛЬГІЯ: Omelan Koval

Bd. Charlemagne, 72

Bruxelles, 4

КАНАДА: Wasyl Kuc

P. Box 391,

Huntingdon, P. Quebec

США: Olexander Kobasa

936, W. 7-th St.

Chester, Pa.

ФРАНЦІЯ: Oсыp Kozak

64, rue Rabelais,

Lyon, 3, (Rhone)

allsega
Всіх наших Кольпортерів, Передплатників і Читачів поза Великобританією просимо розраховуватися з нашими Представниками. Про кожну зміну адреси просимо повідомляти головну Адміністрацію в Лондоні.

Одночасно закликаємо всіх наших Читачів і Прихильників допомогти нам розбудувати журнал. Якщо Вам подобається „В.Ш.” — придбайте для нього хоч одного нового передплатника або читача з-поміж Ваших знайомих, чим створите тривалі підстави для існування й розвитку Вашого журналу.

УВАГА! УВАГА!

Появилась друком книжка в англійській мові:

„ЗЛОЧИН МОСКВИ У ВІННИЦІ”

Ілюстрована, з мистецько-оформленою обкладинкою. Видавець: Шотландська Ліга для Європейської Свободи.

Книжка — це матеріали-свідчення очевидців про московські звірства над українцями у Вінниці. Обов'язком кожного українця є поширювати згадану книжку між населенням вільного Заходу, щоб таким чином навітлити правдиве обличчя Москви.

Ціна книжки: 5/- в С.Ш.А. і Канаді — 75 центів.

В інших країнах в переліченні на ам. дол.

Замовлення слати на адресу: UKRAINIAN HOUSE, 6, Mansionhouse Road, Edinburgh, 9, Scotland.

В-во Співки Української Молоді, з нагоди п'ятидесятиліття педагогічної і наукової праці та громадської діяльності проф. Г. Ващенка, видало його працю присвячену Співці Української Молоді п. з.

„ВИХОВАННЯ ВОЛІ І ХАРАКТЕРУ”

Частина I-ша

„Психологія волі і характеру”

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського. Стор. 256.

Ціна — 6 ш. (або 1,50 ам. дол.).

Замовлення разом з оплатою просимо висилати до:

UKRAINIAN YOUTH ASSOCIATION,

49, Linden Gardens, London, W.2.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ” У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Річна передплата	1 ф. 1 ш.
Піврічна передплата	10 ш. 6 п.
Тримісячна передплата	5 ш. 3 п.
Ціна і примірника	1 ш. 9 п.

В інших країнах — у переліченні на валюту даної держави.

МИКОЛА ЗЕРОВ

КИЇВ З ЛІВОГО БЕРЕГА

Вітай, замріяний, золотоголовий
на синіх горах! Загадався — снить...
І не тобі — молодшому — бринить
червлених наших літ ясна заграва.

Давно в минулім дні твоєї слави,
і плаче дзвонів стоголоса мідь,
що вже не вернеться щаслива мить
твого буяння, цвіту і держави.

Але, мандрівче, тут на пісках стань,
глянь на химери бароккових бань,
на Шеделя білоколонне диво.

Живе життя і силу ще таїть
оця гора зелена і дрімлива,
ця золотом цвяхована блакить.

АНДРІЙ ГАРАСЕВИЧ

К И Ї В

Ударами здригнеться далечинь,
загравами покриється багрово.
Проти мечів підіймуться мечі
і порохом руїн закуриш знову.

Крізь дим пожеж, харчання і кличі,
потвори танків у вогні і крові,
з дітьми зарізаними на плечі
знов тіні Гонтові й Залізнякаві.

І поховують... Спомин припаде
страшні могили, наче древній порох
і встане сонце дуже й молоде

над вежами Софійського Собору.
На ліс, на степ, на гори і пороги
заграють дзвони пісню перемоги.

Д. ДОНЦОВ

ХТО МАЄ ВЕСТИ?

Мине сто літ і якийсь український соціолог із здивованням розглядатиме одне патологічне явище в нашій громадській життю, а саме — дурійку об'єднання. Об'єднання, як самоціль! Щоб, крий Боже, не було проводу одного якогось табору, хоч таке буває всюди, хоч би в В. Британії, де націю провадить якась одна партія, а ніколи — якесь об'єднання. Ця відраза до провідництва іде в нас так далеко, що всі групи охоче спихають його на плечі так званого „народу”, мовляв, нарід колись вирішить, нарід нам вкаже... Кому вкаже? Проводові!? Добре поняття про те, що таке провід...

Нарід, маса — знає, хоч і не завжди, — чого він **не хоче**. Та рідко знає — чого він **хоче**. Коли в 1917 р. в царській імперії вибухла революція, нарід знав чого він не хоче. Але не знав чого треба хотіти, щоб не було того, чого він не хотів. Це йому має сказати провід, який і поведе його добрим шляхом, якщо провід добрий, або облудним — коли провід злий. Нарід і 1917 році не хотів війни, не хотів слабого царя, ні дворянської касті, ні армії, ні поліції. Але що треба було поставити натомість, — він не знав. Провідна група, яка йому витовмачила це — були большевики, які й поясни-

ли, що замість поліції — треба міліції, замість царської армії — треба червоної армії, замість війни — „пахабний мір”, замість царя — Леніна, а замість скрахованого дворянства, як правлячої касті — „народних комісарів”. Нездисциплінований, некультурний, дикий в жадобі помсти й стремління до добробуту й вигоди московський нарід — повірив облудній реценті большевиків і пішов за ними. Що з того вийшло, бачимо нині. Але не про це мені йде, а про інше: про те, що сам нарід не формує позитивних цілей революції, це робить за нього ця чи інша партія чи група, за якою активно піде активніша частина народу і пасивно — пасивніша. В боротьбі між собою кількох претенденток на національний провід у Росії, перемогли лєнінці, розбивши не тільки сили царистів, але й лібералів, „ес-єрів” та інших лівих.

Так само було в часи французької революції 1789-1804 рр., коли в громадянській війні і в кривавій боротьбі різних революційних національних груп, перемогли на довший час якобінці (Робесп'єр, Марат, Сен-Жюст), поки їх не змела армія Бонапарта. Так було за часів англійської Кромвеля, коли керму державного корабля обійняла не ціла залага,

а меншість — „капітан і старшини”. Так було за повстання Богдана Хмельницького. Великий гетьман ніколи не робив жодних об’єднань, він підняв прапор повстання сам з Військом Запорозьким і ні для кого не було тайною, що він і хмельничани — у випадку перемоги — будуть тою провідною кастою, яка правитиме визволеною Україною і об’єднає націю.

Не інакше було, напр., і в Польщі між двома війнами. Пілсудчики, що заволоділи державною кермою, далекі були від того, щоб мати за собою нарід, край. Коли польські легіонери в 1915 р. з’явилися у визволеній від москалів Варшаві, були випадки, що їх викидали з трамваїв... А один легіонер-поет з огірченням писав в одній газеті:

А гди до Варшави, до самеї Варшави,
Дотарць всьруд валькі помугл нам Буг, —
Вітал нас тлум — завше цскави,
Депчонц серца жуцане на брук!

Ця сама товпа віддала пізніше владу в краю в руки пілсудчиків. І так буває завжди: формулює завдання нації і доби, веде нарід та чи інша активна меншість.

Чому це так буває? Знаний історик **Гіпполіт Тен** пояснює це явище на прикладі французької революції. Він так характеризує пересічних французів того часу: „Уникнути ізоляції, приєднатися ліпше до найбільшої громади, завжди творити масу, якість більше тілю, все йти за імпульсами згори, які збирають до купи розкидані одиниці, — такий є інстинкт отари”. І ним, власне, була заражена французька маса. У рішальні моменти революції — ця маса потульно корилася якобінським терористам: „привичка коритися і певна м’якість вдачі, виплекані адміністрацією монархії і давньою цивілізацією, знищили в людині здібність передбачати небезпеку, мілітарний інстинкт, здібність покладатися лише на себе, волю помагати собі взаємно, рятуватися самому. Тому, коли революція обертала таку націю в стан первісних неупорядкованих відносин, домашні приручені звірята були пожертві хижаків”. І далі: „Французи потребують чутися скошарованими, їм треба дотикатися один другого; перехвальство, ні правил, ні методи, бунт на словах і ні одної душі, яка б не тремтіла перед капралем”... А звідти виходить, що вони „маючи потребу, щоб ними правили, як барани потребують чабана

і сторожевого пса, приймаючи або зносячи їх, хоч би чабан був різником, а сторожевий пес — вовком”.

Ці слова Тена відносяться, мабуть, не тільки до французів. Може він виразив свою думку надто драстично, але тим не менше вона в своїй суті — правильна. Маса, в своїй величезній більшості зайнята своїми буденними справами, боротьбою за хліб насущний і потребує охорони, миру, добробуту. А ті, що її провадять і охороняють від вовків — пастирі й сторожеві пси — це активна меншість, люди іншої породи, зліплені з іншої глини. Маса потребує, щоб її провадити і вона піде за тим, хто має в крові інстинкт провідництва, команди, хто має відвагу вказати дорогу і брати відповідальність за її правильність, хто без компромісу афірмує свою ідею, а формує її ясно, чітко й недвозначно: хто має виразне **так** і виразне **ні!** Хто знає, що він любить, а що ненавидить, хто твердо знає де приятель, а де ворог, хто готовий боротися і битися за своє, твердо вірить у свою ідею і в те, що лише він чи вони (дана група) — є покликані вести нарід. Це тільки імponує масі. Ось тому й каже Тен, що маса скоріше піде за таким чабаном, який є різником, і за таким псом, що є вовком, аніж за проводом, який складається з овець, який сам має психіку маси і не визбувся присутнього масі отарного інстинкту.

В нації, де не постала така окрема, самосвідома провідницька група, де панує дурійка об’єднання, в такій нації панує неподільно інстинкт отари. Така нація не виступає самостійним чинником, не грає окремої ролі на арені події. Де така провідницька група викристалізувалася, вона має шанси вести маси, об’єднати націю. Де такої групи нема, — може бути об’єднання груп, партій і клік, але **ніколи не буде об’єднання нації**. Бо не імponуватиме воно ні чужим, ні своїм.

Деякі наші політики підходять до справи об’єднання так, ніби розходилося про погодження Довгочхунів з Перерепенками. Різниця, які ділили тих достойних осіб, очевидно не такі, щоб не можна було їх — за шклянкою—узгіднити. Таж так легко здається „культурним людям” зібратися разом „вислухати спокійно різні думки”, так легко зробити „свобідний обмін думок”, що є „запорукою здорового, правильного розвитку збірноти”. Нащо сваритися? Таж тоді „гурт стає нездіб-

ним до критичного думання”, тоді паношиться в нім „патологічний комплекс нетерпимости” і т. д. і т. д. І ці довгочхунівські розмови провадяться в часи світових і громадянських воєн і революцій, в часи смертельного дужання різних виключаючих себе ідей! В часи, коли кожна нація розкололася на різні табори і коли в середині кожної спільноти йде боротьба за — „або пан, або пропав!”

Мої противники не люблять „абстрактних теорій”, вони волять реальні факти і практику життя. Добре! Візьмімо реальні факти і то стверджені не мною, а ними самими, тими, ніби то практичними, закоханими у всяких об’єднаннях, земляками... Проповідають вони об’єднання всіх людей одної крові. Це теорія, а що з того виходить на ділі? Ніхто з них не почувається в силі бути кромвелівцями, а тому — об’єднання! А тоді до такого об’єднання притягається всіх. Притягається тих, які в своїх деклараціях відмовлялися хоч би одним реченням згадати про збройну боротьбу проти Росії... Втягається тих, які в інтерв’ю з чужинцями, називали УПА — „дрібним явищем, на яке не варта звертати уваги”. Притягається тих, які називали українських партизанів — „бандерівськими есеями”. Притягається тих, які в 1939 р. пропонували більшовикам свою „льобяльну співпрацю”, щоб будувати не фантастично-романтичну, а „сучасну, реальну Україну”, під проводом Сталіна і МВД... Притягається усяких! Притягається тих, що захоплюються всесвітніми федераціями і за гасло висувають „максимум релятивної незалежності”, бо абсолютної незалежності не може бути... Притягається таких, які висмівають українських „фашистів” і доносять на них перед „дорогими товаришами” московськими соціялістами та іншими.

Це так в політиці, але і в літературі — також „єдиний фронт”. МУР творить „велику літературу” з усіх, крім „вузьких націоналістів”. Гуртує Швейків, а незалежницькі газети ласкаво приймали до себе вихованців Шереха, з яких про одного недавно писали, що був він колись власовцем, співробітником гітлерівських газет, потім бандерівцем, далі багрянцівцем, а потім став гетьманцем і неокатоликом. Другий теж спочатку був співробітником більшовицьких „Нових Шляхів” у Львові, потім паризького „Українського Слова”, потім гетьманської „Нації в поході”, далі — лавреатом Українського Католицького

Союзу, літературним редактором „Української Трибуни”, а нарешті опинився в більшовицьким „Громадським Голосі”.

Подібні Швейки творили „єдиний фронт” об’єднання в літературі (МУР), обсмаровували націоналістичну ідею („за вузька” була для них!), зогиджували „людину визвольного руху”, обпльовували поетів „Вісника” і цей журнал і все при повній майже байдужості т. зв. громадянства, бо й воно стояло за об’єднання. І якое ж можна було позбутися в нім таких цінних осіб разом з їх протектором?

Не можна сказати, що архітекти несвідомі вартости матеріялу, з якого вони ліплять цю об’єднану будівлю. Свідомі того навіть сторонники збройної боротьби проти Росії. Навіть вони уважають, що самі ті, що туєю боротьбу провадять, не мають права репрезентувати націю. Мусить існувати „загальнонаціональне керівництво”. Бо поки його нема, багато з опортуністично-настростних інтелігентів стоятимуть на боці від цієї боротьби... І хоч ясно було, що „включитися в революційну боротьбу” та інтелігенція не хоче просто через „звичайний дрібноміщанський опортунізм життєвий і політичний”; хоч ясно було, що та опортуністична інтелігенція змагалася з УПА „брехливими демагогічними аргументами”, та все ж таки, покажується, треба було конче створити „загальнонаціональне керівництво” збройною боротьбою, до якого треба було притягти і отих опортуністів, які виступали проти збройного руху та ще й „брехливими, демагогічними аргументами”... Та коли довелось творити оте об’єднання, коли треба було до керівництва революційною боротьбою втягнути опортуністичні партії, то „створити загальне керівництво, складене з представників різних організованих політичних партій не було можливо просто тому, що такі партії взагалі не існували. Значна частина колишніх українських визначних політичних діячів опинилися в таборі УЦК і вела завзяту боротьбу, як проти УПА, так і проти ідеї революційної боротьби за українську державу взагалі”. Але навіть і ті одиниці, які „займали нестральне або прихильне становище до УПА”, важко було притягти. А опортуністичний табір? Коли настали спокійніші часи, ті партії знову повилазили на денне світло, рекламуючи себе, як „мозок народу”, як „єдині, правовірні демократи”. Вилізли, щоб

капіталізувати для себе осоружний їх серцю повстанський рух на Україні. Здавалося б, що політиків цього табору треба було б тримати якнайдалі від революційного табору і руху? Показується, що ні! Що з ними треба ліпити те, чи інше „загальнонаціональне об'єднання”, треба консолідуватися з представниками тих „неіснуючих партій”. Це явище безперечно патологічне!

Аргументація тут не грає ролі, вона лише так, між іншим. Бо треба мати якусь аргументацію! В дійсності тут говорить голий отарний інстинкт. Бо тяжко довести, що об'єднання революціонерів з перекінчиками, з кандидатами на власовців або „лояльних співробітників” большевизму, з засадничими ворогами революційної акції, з бувшими чи майбутніми квіслінгами, може піти на користь визвольного руху? Консолідатори радять зійтися різним партіям докупи, кожній уступити трошки з своєї правди, узяти трошки з правди іншої партії і правдивий шлях буде знайдений. Не буде чого більше сперечатися, зйдуться разом „єдинокровні брати”... Правда, консолідатори признаються, що „протягом 30-х років тільки націоналісти вели беззустанну війну з усіма наїзниками і передусім вони дали її провадять”. Але все ж кличем доби є — „згода і об'єднання єдинокровних братів” усяких партій, які з наїзником ніколи не боролися і не борються.

Правда, інтелігентніші з об'єднанців уже розуміють, що не все в порядку з тими „єдинокровними братами”, що серед них є і нешляхетні брати, які „свідомо продають за лакомство нещасне свою отчизну”, попросту зрадники і з ними не треба консолідуватися... Багато таких? Думаю, що не мало. Наша доба — як звичайно подібні епохи — виплескує наверх і героїв і плогавців. І це не тільки наша доба. Що з тими „єдинокровними братами” не все в порядку, завважив ще І. Франко. Серед тих „єдинокровних братів” скільки то він знаходив людей з „браком правдивого характеру”, людей опанованих „єгоїзмом і дволичністю”, людей „сентиментальних, без гарту і волевої сили”, скільки ж „всякого роду ренегатів і перевертнів”. Скільки Шевченко знаховив серед земляків „рабів з кокардою на лобі”, „лакеїв в золотій оздобі”, скільки „свинопасів” духом! Скільки „донощиків і фарисеїв!” Скільки серед своїх земляків знаходив Го-

голь „нікчемних малоросіян”, які „наводнюють Петербург донощиками”. Наша жажлива доба, повторюю, виплескала на поверхню життя, поруч з осібниками великого героїзму й посвяти, і оте шумовиння. Є ці типи і в нашій політичній середовищі. Є вони в емігрантських партіях і в установах усякого роду. І чи їх треба притягати до „всенационального об'єднання”? І тих „єдинокровних братів” втягати в загальнонаціональну репрезентацію на те, щоб було більше, щоб були всі?!

В конфлікті революційно-самостійницького табору з тими „землячками” (вираз Шевченка) не йде, як думають розчулені патріоти, про різні погляди на визвольну справу, а про щось зовсім інше! Іде про конфлікт **людей різної вдачі, різного духа, різної породи**. А такі конфлікти згладжуються не дискусіями, а боротьбою.

Що pomoже взяти тих „землячків” до національного керівництва? Спільної мови з ними самостійникам не знайти, ні вирягтися з ними до спільної акції. Своєю вдачею — вони квіслінги. Часом зубаті квіслінги, але тільки квіслінги. В свій нарід і його правду вони не вірять. Вони є лише прислужниками кожного окупанта, а гостро (тільки на словах) виступають лише проти такого займанця, який не хоче з ними говорити, не хоче дати їм „хоч пів дулі”. Є це порода людей, які були, напр., за Гітлера — „націоналісти”, а переміг Рузвелт, — вони відкрили в собі „демократичне” серце, а навіть соціалістичне. Це люди з психікою тих діячів І-шої світової війни, які за Центральної Ради своєю соціалістичною правдивістю гадали собі купити ласку в панів ситуації. Люди — психіки Винниченка і Грушевського. Якби вони себе не називали, якби не підшувались під зраджену ними ідею націоналізму, — з природи, з вдачі — це порода крутіїв, які не мають віри ні в свою силу, ні в правду свого народу, і які — „з тактичних оглядів” — кожночасно готові перекинутися під чужий прапор; які з своєю „дипломатією” може були б на місці директорів провінційальної „Просвіти” або кооперативи, але, які, вилізаючи на арену світової політики, гублять справу, за яку візьмуться. Єднатися з ними? Це значить компромітувати національну ідею перед чужинцями, ослаблювати її престиж і притягаючи силу серед свого загалу. З ними можна — при сприятливих

обставинах — створити з України колонію чи протекторат якоїсь інтернаціональної мафії, ласки якої вони запобігливо жebraють, але ніколи — національної України, в якій затріомфувала б своя правда і сила, — з квіслінгами не здобути. Велику помилку роблять ті, які думають, що справа самостійності і національної революції виграє від спілки незалежницьких національних груп з табором крутіїв.

Наївно дурити себе надією, що спільно з ними можна знайти свою велику національну правду. Дехто дуже просто уявляє собі цю справу. Думає, що „спільнотна правда” може постати, коли кожний осібняк і кожна партія „зречеться частинно своєї малої правди на користь великої, загальної”... Але деж є ця велика загальна правда? Де її носії? Коли зберуться докупити різні групи й партії з своїми „малими правдами”, коли вони зречуться частинно тих правд, то хто ж їм подасть ту велику правду, на якій користь вони зрікаються своїх малих, коли ні одна з груп не несе тієї великої правди? Дехто думає, що треба лиш не „занадто сильно” бути прив’язаним до своєї правди, що не треба зогрівати її гарячю свого серця, а підійти до справи з „холодним розумом”. Вся біда в тім, на думку тих угодовців, що — „наше сприймання світу не є холодне, ми огріваємо його своєю сердечною кров’ю”, і, власне, це небезпечно, бо „будучи в кайданах серця, трудно нам піднятися до схоплення сутті буття, як його вимагає від нас холодний розум”... А „холодний розум” знає, що „правда не є абсолютна, але подільна”... Отже, хай кожний щось скине з своєї правди і Україна буде „врятована”, знайде свою правду! („Укр. Сам.”, 29 червня ц. р.).

Коли так думати, значить намарно посилав нам Господь своїх пророків і віщунів. Намарно вогненим серцем і горючою любов’ю, не „холодним розумом”, проповідували нашу велику правду Шевченко, Леся Українка, Олена Теліга. Правду абсолютну, не подільну! Автор статті глибоко помиляється! Ціле наше нещастя якраз у тім, що мало в нас таких, що мають це горюче серце. Що мало людей, які трималися б нашої великої правди, уважаючи її за абсолютну. Біда в тім, що мало в нас людей беззастережної віри, яка не ослаблює, а скріплює розум. Біда в тім, що т. зв. люди „холодного розуму” — це люди без віри, без любови. Це

люди вічно хиткі, не маючи ні виразного так, ні виразного ні. Це ті літеплі, ні студенні, ні гарячі, яких світова історія викидає на смітник...

Ні, ані з тими людьми дрібних, подільних правд, ані з тими людьми без серця і без віри, готових завсіди „спустити з ціни” своєї дрібної правди, — великої правди ніколи не знайти, ані не підеться з ними на великий шлях визволення. **Правду несе з собою звичайно якась одна, спочатку невелика, громада.** Чи добру чи злу, процес від того не міняється. Мала група апостолів несла велику правду. Свою правду несли Кромвелеві „круглоголові”. Свою правду несли хмельничани. Свою „правду” дявола несли яacobінци, а за ними большевики. Носієм якоїсь ідеї — доброї чи злої — завсіди виступає мала група — „забобонна”, „нетолерантна”, „фанатична” і т. д., як звуть її ті люди, що не в стані ані вірити, ані любити, ані ненавидіти чогось великого. Треба собі раз на все сказати одну правду: тридцять літ большевизму на Україні, а перед тим приблизно 120 літ царату, рахуючи від повного скасування автономії в 1783 р. на Лівобережжя і анексії Правобережжя в 1795 р. — витворили в Україні тип „презренного малороса”, в Галичині — тип „рутенця”-крутія, який і досі не щез безслідно. Тип нового українця, в якому відродилася давня козацька душа, тип покликаний з минулого генієм Шевченка і чинами нового покоління самостійників і борців, людей нового духа — є у великій меншоті на нашій землі. Коли люди цього духа з’єднаються разом для свого великого діла, мусять знати, що вони є меншість. Мусять знати, що їм не подорозі з людьми з психікою „Яреми — хамового сина”, який навіть крилами, що йому за плечима виростають, замітає світлицю чужого пана. **Ця меншість має принести в маси, в загал — нашу велику правду, та меншість і об’єднає довкола тієї правди націю.** А ніколи — спільні наради Довгочхунів і Перепенків.

Ці ідеї я розвивав здавна. А передо мною М. Міхновський в „Самостійній Україні” писав — про що варто пригадати — що не подорозі нам з тими „сдинокривними земляками”, які „виплекали цілий культ страхополоштва, виробили цілу релігію лояльності”, які відзначалися нечуваними „сервілізмом і бездейністю”, які „зробили укра-

Інський рух чимсь смішним, чимсь ганебним". Міхновський кликав **відсепарувати**ся від т. зв. українофілів: „ім не місце з нами". Це гасло й нанині відноситься до тих „людей спідленого серця", або просто байдушких до справи визволення.

В одній міродатній постанові ще з 1950 р. зазначено, що причини невдачі консолідаційних заходів полягали на „неправильній політичній концепції, в прихованих тенденціях, принципах і методиці та в **характері її організаторів**". Як мені здається, то причиною невдачі було **лише це останнє — вдача консолідакторів!** З людьми тої вдачі не робиться консолідацій...

Світ цілий поділений на різні табори, між якими ведеться одверта або укрита громадянська війна. На одному боці — комунізм, його соціалістичні „вороги"-приятелі, укриті інтернаціональні мафії, що по-тиху сприяють комунізмові і Росії і де лише можуть нищати на Заході дух націоналізму, ідею свободи народів і людини. Є це світ, який через непримиренність Москви мусить стримувати її наступ, хоч цього зовсім не хоче. Другий табір — світ християнської цивілізації, світ власної національної правди, світ якому ще дорогі проскрибовані всюди ідеї нації і свободи. Люди цього табору — є в меншості і серед нас. Наші квіслінги знайшли в тих мафіях нового пана, перед яким б'ють поклони, а завтра може і йому продаватимуть Україну. І тому самі безсильні, але чуючи підтримку цілого „прогресивного світу", вони непримиренні й будуть непримиренні до націоналізму і до нашої власної національної правди. З консолідацій з ними ніколи нічого не виходить. Виходить, звичайно, те, що вийшло з такої консолідації за часів французької революції. 7 липня 1792 р. єпископ Ліонський Лямурет, член Законодавчих Зборів, виступив перед колегами з гарячою промовою, закликаючи їх забути партійні сварки і об'єднатися побратерськи одним духом і одним почуттям. Промова викликала колосальне враження. Всі послі, захоплені, зірвалися на ноги на своїх лавках, оплескуючи промовця і кидаючись в обійми один другому. Про цю епохальну подію постановлено сповістити провінцію і короля. Це сталося в середині 1792 р., а півтора року пізніше, в січні 1794 р., єпископ Лямурет разом з багатьма іншими з тих, що обіймалися, зложив

голову під гільйотиною, куди їх всіх післали їх дорогі колеги... Таке стається завсіди, де стикаються між собою на тіснім мості великі правди, або правда з великою брехнею. Квіслінги зі своїми колегами не панькалися б, коли б мали за плечима чужу, екзекутивну силу. Не брак прикладів і на еміграції, коли вони звертаються з доносами до чужих Пилатів, щоб недогідних собі „анархістів" викинути з залі за поміччю поліції, або з країни до якої квіслінги себе „акредитували". Вірю в щирість наших Лямуретів і в їх добрі інтенції, тим не менше не ворожу їм менш трагічної долі, ніж їх французькому образу... Не брак і погроз: „Ми вас знищимо!"

В часах, які переживаємо, ті провадять країну, які її визволять від займанця. Не інакше було в 1648 р. на Україні. Не інакше було би, якщо б Орликові вдався похід в 1712 р. на Україну. Велика нісенітниця думати, що „легалне представництво нації" — в краю чи на еміграції — коли край є під займанцем, може керувати повстанським рухом проти окупанта. Хіба, що уряд і армія, в боях з окупантом, змушені покидати столицю і продовжувати боротьбу на окраїнах так, як це було в 1917-19 рр. А поза такими випадками — чи революційну акцію проти окупанта в Галичині, по Версайським мирі, провадило УНДО, українська „серйозна презентація", чи ОУН? Чи збройною акцією Пілсудського керувало „Коло Польське" у Відні чи Петербурзі? „Легалне представництво нації" в окупованім краю — веде, звичайно, угодову політику щодо окупанта, а на еміграції — угодову політику супроти „союзника", а часто є його потульним знаряддям. Тому нема й що думати тим, які кермують збройною боротьбою нації, сушити собі голову ліпленням об'єднань і творенням „загальнонаціонального представництва". На таке емігрантське „представництво" треба махнути рукою і робити своє. Справжнє представництво нації вийде з середовища, яке вижене з України окупанта. І з тим середовищем тільки й буде рахуватися чужина. Але це середовище мусить мати на прапорі не чужі гасла, не сфальшовані ніби то „позиції визвольного руху", які такими не є і яких країна не прийме, а гасла **своєї національної правди.**

Ті, які свято переконані, що несуть на Україну нашу велику правду, люди віри

З ПОЕЗІЙ БОГДАНА БОРИ**М О Я Д О Б А**

Моя доба така велика,
Моя доба така страшна,
Мов ніч розгнуздана і дика,
То знов, як райдуга ясна.

Моя доба...

Моя вітчизна

Мов сонця промінь на росі,
То знову як рука залізна,
Як меч у пламенній руці.

Моя доба...

Моя вітчизна

Мов тепла матері рука,
То знов, як львиця, люта, грізна,
Як ніж в руці Залізняка.

Моя доба...

Моя вітчизна

Мов Богоматір під хрестом,
То знов як пристрасть велечезна,
Як присуд Правди над гріхом.

і чину, люди характеру і відваги, люди непримиренні до ворога і до погані у власних рядах, люди які потрапляють вирватись з квіслінгівського багна і об'єднуються спільним духом між собою — вони лише заімпонують чужині, вони тільки стануть атракційним, ідейним і організаційним осередком, який згодом потягне за собою — через голови квіслінгів і крутіїв — нарід, об'єднаний довкола нашої національної правди. Якщо цієї групи не буде, ми далі будемо варитися в кльоаці об'єднання, то це бути ознакою, що в наших угрупованнях і надалі панує інстинкт отари, яка не вмєе знайти ні своїх пастирів-чабанів, ні своїх сторожевих псів. А такі отари або роздираються вовками, або дістають для охорони чужих псів...

Генерал Де-Голь міг врятувати Францію в 1944 р., коли б він узяв владу в свої руки, яка лежала на вулиці. Замість того, він почав крутити катеринку об'єднання з усіми „єдинокровними (і навіть не єдинокровними!) братами”, в тім числі з комуністами і сторонниками „сучасної Франції”, які ненавиділи справжню, традиційну національну Францію до глибини душі, воліли від неї або Москву або ту чи іншу інтернаціональну мафію. Опам'ятався запізно, коли єдина нагода була втрачена... Це грізна пересторога для нас!

Від Редакції: Друкуємо кілька нових поезій Б. Бора з недрукованої збірки „Моя доба”.

Моя доба така прекрасна,
Моя доба така страшна,
Мов райдуга над світом ясна,
То знов як в погребі труна.

В І Р Ю

Вірю в працю, не в голі слова,
В силу не з воску, а сталі,
Вірю у тих, що за правду, права
Гонтами в лави повстали.

В тих, що замінують слово в огонь,
Сльози в розжарені кулі,
В тих, що залізною твердю долонь
Стіни тюрем сколихнули.

Вірю у гордість народу, у чин,
В силу заліза і віри,
В тих, що ідуть до вершин
І топчуть болото зневіри.

У Г Р О З У

Ударив грім в суху ріллю,
Аж розпанахалися груди...
Аж спалахнули від жалю
Жита... аж зойк по стернях блудить...

Ех, видерж, земле! Ех, не плач!
Ось теплий вітер — рая догляне,
А завтра вийде знов орач
І плугом вирівняє рани.

МОЇМ БОЙОВИМ ДРУЗЯМ

Життя пішло циганськими шляхами,
І пилом вкрилася стара шинель.
Минуло все й лише присниться снами
З-за чорних згарищ пройдених осель.

І тільки іноді шинелю стиснеш
(Бо кріса в тебе вже давно нема)
І, в даль пугу задивлений, застигнеш,
Примкнувши спогад віями двома.

Тоді то спів і музика м'ятежна
Тобі нагадують бунтарні дні.
І хвиля радости палка, безмежна
Полоще груди випнуті, міцні.

І горнеш знову постріляну шинелю,
Цілуєш шапку і іржавий герб,
Які й сьогодні пахнуть цвітом хмелю
Й зеленим листям українських верб.

О. К.

ЧИ РОЗПОДІЛ СССР ГРОЗИТЬ „БАЛКАНІЗАЦІЄЮ”?

В розмовах, які доводиться вести з західними політичними колами, можна нераз почути голоси, що здійснення ідей АБН, тобто утворення вільних і суверенних національних держав на етнографічних теренах поневоленних большевизмом народів, доведе до хаотизації відносин на Сході Європи і підсоветської Азії, бо постане, мовляв, понад тридцять малих, нежиттєздатних держав. Ці держави будуть між собою спорити за границі й буде постійний хаос, неспокій, взаємна гризня, конфлікти, війни і т. п. Такий стан на Заході звикли називати „балканізацією” відносин.

Ми хочемо взяти в оборону насамперед свободлюбні балканські народи, які також прагнуть жити в мирі й злагоді між собою, як і всі інші народи світу. Тому є несправедливо називати їх визвольну боротьбу іронічною формулою — „балканізація”.

Хто „балканізував” Балкан?

Від соток років намагається Росія поширити свої впливи на Балкан, щоб дістатися до Середземного моря. Облудний панславизм, оборона „казонного” православ'я (цар уважав себе „покровителем” усіх слов'ян і всіх православних, хоч ні одні, ні другі ніколи собі цього не бажали), тиск на Царгород — все це шляхи експансії Росії всякої: царської, „демократичної”, большевицької. Всі пам'ятаємо Мілюкова Дарданельського, а не тільки Катерину II-гу, Петра I-го або Сталіна. Росія завжди хотіла мати Балкан під своїм впливом. Тут вона зустрічала спротив австрійської імперії, так як раніше — османської і британської імперій, які не хотіли пустити Росію на Середземне море. На Балкані зударялися інтереси імперій і „балканізація” була роблена ними, а в першу чергу Росією. Якщо б ті імперії були лишдиль в спокою нещасний Балкан, там панував би святий спокій. Якщо б османська імперія не поневолювала хоробрих болгарів чи сербів, не було б там воєн за визволення. Якщо б передусім Росія не лізла на Балкан зі своїм вандалським всенівелюючим імперіялізмом, не вміщувалась би Велика Британія в ці справи і заспокоювала б своїх господарські потреби нормальним способом, на основі двохсторонніх користей, бо стратегічної загрози від малих свободлюбних, зовсім не загарбницьких націй Балкану, для британської імперії ніколи не було б. Однак, великі імперії йдуть так далеко в своїх плянах, що свідомо вщеплюють деяким балканським народам руйніницький імперіялізм, щоб таким чином унеможливити захист чистої й національно-визвольної ідеї тих народів, що своєю боротьбою проти неволі могли б бути символом і прикладом для інших народів.

Хто не знає про хоробрих сербів у їх боротьбі за волю? І ці великі традиції вони зберегли й досі (Дража Михайлович є героєм, якого шанують усі

люди, що люблять волю). Але паралельно з тим, імперіялісти, на шкоду самому сербському народу, створили Югославію, заперечивши права, напр., хорватського народу на волю і суверенність.

Висококультурний і героїчний болгарський нарід, який (він, а не Росія) дав Сходові славетне письмо — кирилицю, вступ зберегти себе від імперіялістичного дурману і має підтримку всіх свободлюбних народів у його змаганнях за суверенність на його етнографічній території. Чи не жив би він в мирі і злагоді з іншими народами, якщо б російський (а перед тим також і османський) загарбник не настав на його волю? Отже, як бачимо, тут не вина балканських народів, які, буцімто, „балканізують”, тобто хаотизують Балкан.

Аналізуючи історію воєн на цьому, кров'ю спливаючому півострові, доходимо до безсумнівного переконання, що вину за це носять: **зовнішні** загарбники, а ніколи балканські народи. Тому дивно й цілком не оправдано є називати змагання тих народів „балканізацією” в розумінні хаосу й неспокоїв. Це треба віднести на рахунок загарбників, що прагнуть поневолювати інші народи, а під сучасну пору маємо на увазі виключно **єдиному** імперію — **Росію**, бо всі інші еволюціонували, ідучи назустріч прагненням народів до національної незалежності. Клясичним прикладом чого є Велика Британія і незалежні Індії, чи Голяндія і незалежна Індонезія.

Свободлюбний Балкан дуже швидко впорядкує існуючі відносини сам, якщо тільки не будуть мішатися імперіялістичні інтриганти. Так, напр., антагонізм сербсько-хорватський в останній війні свідомо скріпляли нацисти, щоб послабити оба народи, а самим ставати арбітрами. Діли і пануй!

Національна чи імперська ідея на Сході?

Насамперед треба відповісти на питання: чи дійсно на руїнах російської тюрми постала б безчисленна кількість держав? Большевики навмисно ширять легенди про те, що в СССР є понад сто народів. У наслідок цього деякі круги на Заході, протиставляючись концепції розподілу Росії, доводять цю тезу до абсурду, мовляв, 100 суверенних державок! — це ж нонсенс. Таким чином хочуть найсутєвішу проблему епохи — ідею національної державності, висміяти й викрити. Більше того, покликаючись на наші дані, що в АБН є представники 23-х народів, роблять заключення, що мало б бути 23 новотвори, досі не існуючі. Але на ділі — це зовсім не так.

З усіх тих народів немає ні одного, який не мав би своєї історичної державної незалежності. Отже, хочемо тільки повернути раніше існуючий стан. Що більше, ще так недавно західний світ уважав самозрозумілим фактом існування незалежної й суверенної Болгарії, Румунії, Мадярицини, Естонії, Литви,

Латвії, Польщі, Альбанії, Чехії і Словаччини (у формі ЧСР, але деякі держави признавали окремо і суверенність Словаччини), Сербії і Хорватії (у формі Югославії, але деякі держави признали були самостійність Хорватії). Якщо б, напр., Югославія не була вийшла з орбіти впливу Росії, дехто на Заході уважав би, що її незалежність є проблематичною на майбутнє. Виходило б з цього, що офіційні кола Заходу, віддаючи в останній світовій війні цілий ряд держав на поталу Росії, приймають це, як тривалий факт на майбутнє. А чейже більшість з тих народів були ще недавно суверенними і ніхто не квестіонував, напр., суверенних прав Естонії, Латвії і т. п. Отже, цілком не логічно говорити сьогодні про „балканізацію” Сходу Європи, коли ті самі народи, ще так недавно за допомогою Заходу мали свою самостійність. Чому сьогодні з волі того ж самого Заходу вони мали б зрестися самостійности на користь Росії?

Це абсолютно незрозуміле, але нам можуть закинути, що не йдеться тут про балтицькі і сателітні держави, а про давнопоневолені народи, тобто ті, що були до 1939 р. в рамцях СРСР. Але сьогодні є вже відомий всім факт, що в ООН є УССР і БССР на тих самих правах, що й інші країни, за винятком тих великодержав, що мають право вета. Отже, Захід теоретично визнає право на незалежність України і Білоруси (це право забезпечене за ними, очевидно, тільки на папері, в Конституції СРСР, включно з теоретичною можливістю виходу з СРСР). Чому ж тоді Захід це право раз визнає, а раз його нехтує? Або ще інша недоречність: раз визнається право на незалежність тих держав, які навіть не є в ООН, як, напр., Мадярщина, Болгарія чи Естонія, то знову заперечується право на незалежність навіть тих держав, які є в ООН. А самий факт, що вони є членами ООН, формально дає їм право на самостійність, бо юридичний статус колоній не дозволяв би комусь бути членом ООН. Звідти й питання: чому теоретичне право на самостійність визнане Заходом, не має бути реальним правом?

Тому треба скінчити вже раз з облудою, що перетворюється врешті в непроходимі джунгли, якщо так далі йтиме політика Заходу. Ніхто не визнається в тому, чому ті народи, які є в ООН сьогодні, не мали б бути в майбутньому по перемозі над Росією і то вже не на основі своїх паперових прав, а на основі своєї фактичної державної незалежності? Чому ворог цілого світу — Росія — має упревілейоване право серед західних потуг? А чому, як Захід перемаже, мали б бути відібрані права народам, які здобули їх уже в ООН? Чи тоді Захід виключатиме з ООН Україну, Білорусь, або ліквідуватиме в себе посольства Естонії, Латвії і Литви, які де юре ще визнає?

Отже, що фактично змінється і чи фактично погасли б якісь новотвори, що „балканізували б” Східню Європу? Як бачимо, всі із згаданих народів теоретично або й фактично були або є визнані Заходом. Лишається ще нам декілька держав, які мали б бути відновлені на руїнах Росії, а про які ми ще не згадували.

Їх не десятки, а одиниці.

Скільки і які держави мали б відновитися на руїнах СРСР, крім балтицьких і сателітних, а також України і Білорусі, що вже визнані в ООН?

Всього п'ять, евентуально вісім. Чому це так? Туркестан, Кавказ (тобто незалежні держави Північного Кавказу, Грузії, Азербайджану, Вірменії), який шляхом порозуміння заінтересованих чотирьох держав трактується вже сьогодні їх центрами, як один комплекс, комплекс Сибіру, якого національні державні аспірації підтримусмо, Ідель-Урал і Козацька держава. Це все. Питання карело-фінів розв'язується автоматично, бо вони входили б в склад існуючої і визнаної Заходом фініландської держави.

Де ж тут таке страшче роздріблення, про яке так панічно кричать на Заході прихильники московської імперії, мовляв, не знати скільки тих держав натвориться і чи будуть вони в стані самі без „опікуна” обійтися! Але ж яка вбога наївність: всі ті держави вже давно існували і більшість їх були визнані Заходом.

Тому, що найбільше сумнівів висувається на Заході щодо незалежницьких аспірацій Північного Кавказу, Ідель-Уралю, Козаків і Сибіру, зупинимось на деяких датах з найновішої історії тих народів, з яких побачимо, що вони раз-у-раз домагаються своїх державницьких, національних прав. І ось вони:

Дати і факти

Північний Кавказ: 21.12.1917 р., Національний Комітет Народів Північного Кавказу зірвав усякі взаємини з Петроградом. 11 травня 1918 р. Національна Асамблея Народів Північного Кавказу проклямувала незалежність. В лютому 1920 р. большевики напали на Північний Кавказ і проголосили в Дагестані Советську Республіку. В лютому 1921 р. в Дагестані вибухає повстання проти большевиків. У червні 1922 р. відбувається советизація Кабарди, Карачаї і Черкесії. 7 липня 1924 р. большевики проголошують Автоному Чечено-Інгузьку Республіку.

Ідель-Урал: 12 листопада 1917 р. Національна Асамблея Тюрко-Татарів і Угро-Фінів Ідель-Уралю проклямує демократичну Ідель-Уральську Республіку і вибирає президентом проф. Садри Максуді. 12 квітня 1918 р. наступає збройна окупація Ідель-Уралю большевицькою Росією. 23.3.1919 р. — большевики творять Башкірську Советську Республіку, а 27.5.1920 р. — Татарську Советську Республіку.

Сибір: 25.5.1918 р. постає автономний уряд для Західного Сибіру і Уралю в Омську. 15.8.1918 р. на Сибірі висаджуються американські війська. 14.12.1918 р. адмірал Колчак робить замах і розганяє вільний уряд в Омську. У січні 1920 р. Колчак розгромлений і 4.4.1920 р. твориться Демократична Республіка Далекого Сходу. Деклярація незалежності. 25.10.1922 р. Владивосток зв'язується з останніми японських військ. В листопаді 1922 р. починається інвазія большевиками Далекосхідної Республіки, яка стає частиною большевицької Росії.

Козакія: Після Всекозацьких Конгресів і прокля-
матії Советської Донсько-Козацької Республіки, Ко-
зацька Рада Спасення Дону 5.5.1918 р. проголошує
незалежність Донсько-Козацької Території. В 1918-
1920 р. — війна Донських козаків проти советської
Росії за самостійність.

Національні, а не многонаціональні держави

Цих декілька, далеко не повних фактів, вказують
ясно, чого прагнуть дані народи. З прогидії больше-
виків, які, крім збройного завойовання, оставляли

ще тим народам позірну паперову самостійність,
виходить, що тут ідеться передусім про **національно-
державну ідею**.

Самостійність тих народів буде остаточним розгро-
мом російської імперії і принесе кінець її загарбниць-
ким аспіраціям. Джерело всього лиха в світі, неспо-
коїв і поневолення волелюбних народів — мусить
бути знищене. А єдиний шлях, що веде до повної
перемоги над загарбницьким російським імперіяліз-
мом — це **шлях визвольної боротьби** поневолених
народів і **відновлення** їх самостійних і суверенних
держав на руїнах московської імперії.

Е. О.

НА ПОЗИЦІЯХ ВОЮЮЧОЇ УКРАЇНИ

Вирішними причинами невдачі наших Ви-
звольних Змагань у 1917-21 рр. була відсут-
ність чіткої, несумнівної національної ідеї
та свідомого своїх цілей провідного націо-
нального активу, який поклав би в основу
своїх дій — **ідею національно-державного
визволення**.

Українські народні маси стояли на висоті
своїх завдань, але брак чіткої національної
ідеї і національного проводу стали головними
причинами наших невдач.

Продовж останніх трьох десятиліть рушій-
ною силою визвольної боротьби українського
народу за своє національно-державне, а через
те і соціальне визволення — була ідея укра-
їнського революційного націоналізму.

Визвольну боротьбу українського народу
унапрямували, організували й керували нею
націоналістичні, революційні кадри, що діяли
в різних формах по всій соборній Україні.

Всі прагнення народніх мас за останніх
двадцяти років зосередила довкола себе ре-
волюційна ОУН, ставши в авангарді боротьби.
Особливо в час другої світової війни повністю
підтвердилася правильність націоналістичної
концепції визвольної боротьби. Національна
ідея стала безспірною моторичною силою
для всіх народніх шарів.

Члени революційної ОУН продіставалися
до найдалших закутків української землі
і там едналися у спільній боротьбі проти
окупантів з такими ж, як вони, борцями,
документуючи нераз спільною смертю собор-
ності ідеї.

З останньої світової війни на далеку мету
не вийшов переможцем імперіялізм, ані лі-
берал-демократизм, але визвольний націона-

лізм, в основу якого покладено заперечення
всього імперіялізму, так як ліберального,
так і державного капіталізму.

Саме революційна ОУН видвинула на
своєму II-му Великому Зборі універсальну
ідею визволення народів і людини: Свобода
народам — свобода людині! Вона поставила
одночасно межі для свободи одиниці, які
встановляє соціальна справедливість. ОУН
мала сміливість перша в Європі в час тріумфу
обох тоталітаризмів, коли перед ними майже
всі країни Європи капітулювали, реально
заманіфестувати ідею спільної боротьби поне-
волених народів, випускаючи в той час на
мовах тих народів орган: „Наш фронт”.

Ці далекосяжні в майбутне проєкції уна-
прямували всю боротьбу ОУН, УПА і УГВР
аж по сьогодні.

II-га і III-тя Конференція, III-тій НВЗ
ОУН поглибляли, поширювали і виправляли
деякі положення минулого. Так ОУН росла
і так росте. Свою силу черпає з надрів на-
родньої душі, а не з спекулятивних псевдо-
наукових теорій чи доктрин. Світ її ідей
— **це світ тих правд, якими живе нарід**.

Як раніше ОУН корегувала деякі пере-
старілі положення II-го Великого Збору,
так і зараз — на основі здобутого досвіду
— корегує в дусі антиматеріялістичних ін-
тенцій устійнення III-го НВЗ ОУН, еліміну-
ючи все чуже, налетіле, хвилеве. В сьо-
годнішній практиці в ОУН в Україні щораз
більше відзеркалюється органічна українська
духовість, в осередку якої стоїть українська
спільнота і українська людина, національна
і людська індивідуальність українця. В со-
ціальному і духовому змислі стає ОУН твердо

й незалежно на засади повної деколективізації, тобто повного **самовиявлення** української індивідуальності.

ОУН розробила ідею української народо-влади, заперечуючи всякі монополістичні чи монопартійні принципи інтернаціонал- чи націонал-соціалістичного типу. Власне, саме в боротьбі проти відомих монопартій двох типів змужніла й виросла ОУН. А в той самий час перед тими монопартіями капітулювали всі без винятку т. зв. демократичні й соціалістичні українські партії.

Отже, революційна ОУН була фактично ініціатором, організатором і керівником антигітлерівської і антибольшевицької боротьби українського народу, а тим самим і УПА.

* * *

Роллю ОУН в УНА в Заяві (з 5.9.1947 р.), виданій зокрема до української еміграції, Головний Командир ген. Т. Чупринка схарактеризував так:

„УПА постала з бойових груп ОУН (керованої Степаном Бандерою) в 1942 р. в умовах завзятої боротьби українського народу проти гітлерівських загарбників... УПА цілком визнає той велитенський вклад, що його внесла ОУН, керована Степаном Бандерою, в справу утворення, зміцнення й розвитку УПА. Вона скріпила її своїми високоідейними кадрами (члени ОУН становлять понад 50% усього складу УПА), вона відстояла її політично від нападок з боку опортуністичного табору, так і з боку національних ворогів України, — вона доклала найбільше зусиль для успішного розвитку УПА і докладає їх сьогодні в рамках УГВР”.

Ідеї націоналізму — покладені в основи УПА, в їх дусі виховуються командири і бійці. Ось, напр., у „Хроніці УПА” читаємо:

„До відділу прибувають з окружного осередку пропагандисти (ОУН) і прелегенти. Ідуть виклади з нарису ідеології націоналізму, про лінію нашої боротьби і III-тій НВЗ ОУН” („Вовки”, ст.4.).

Або: „Свято в честь Коновальця відкриває політвиховник Осип першою точкою декалогу” („Вовки”, ст.46).

Отже, хоч в УПА є і не члени ОУН, але всі вони визнають націоналізм за ідеологію визвольної боротьби і визволення нації. Значить, що націоналізм став загальним добром усіх так далеко, що навіть відпала потреба це стало акцентувати. Як раніше універ-

сального значення була ідеологія ліберал-демократизму, так зараз такого самого значення набирає націоналізм, як ідея визволення нації, свободи людини, як ідея влади народу.

Український націоналізм синтезує в собі на ґрунті українських традицій і оригінальних первнів української духовності — всі творчі здобутки людства у всебічних напрямках, як найбільш справедлива теорія і практика соціального буття сучасності.

Період боротьби на два фронти, проти нацизму і большевизму, очолювала революційна ОУН, вона ж — ініціатор, організатор і керівник УПА на той час. І хоч ОУН — єдина в Україні революційно-визвольна політична організація — організувала й керувала боротьбою українського народу, ідучи в його авангарді, мала всі фактичні прерогативи керманіча цілої боротьби, одначе, вона передала їх у липні 1944 р. Українській Головній Визвольній Раді (УГВР), якої завданням, згідно з устроєм УГВР, (роз. I., точка — 3) є:

- „а) консолідувати самостійницькі суспільно-політичні елементи,
- б) координувати діяння політично-активних середовищ,
- в) очолювати визвольну боротьбу, давати напрям українській державницькій політиці та керувати нею,
- г) репрезентувати український нарід та його державницькі змагання перед зовнішнім світом”.

Передання ОУН цих прерогатив на УГВР — це найвимовніший доказ антимонопартійності і антимонополітності її політичних тенденцій. Це одночасно свідочтво, що ОУН не прагне влади для себе, а для українського народу. ОУН домоглася цього, що:

„В УГВР об'єдналися представники українських революційно-визвольних сил та різних політичних середовищ з усіх українських земель, які визнали самостійницьку плятформу за єдино правильну у визвольній боротьбі українського народу за Самостійну Соборну Українську Державу” (а не за УНР — прим. Ред.).

ОУН піддержує УГВР, коли ця остання перебрала керівництво визвольної боротьби на базі всенационального визнання основних принципів націоналізму, як універсальної національно-визвольної ідеології. Універсал і Плятформа УГВР пронизані в цілому ідеєю нації. Золотою ниткою тягнеться крізь усі

конституційні акти УГВР примат нації і примат народу.

В розділі III-му Платформи УГВР („Основні ідейно-програмові принципи”) читаємо дослівно:

„Збереження життя нації, національної єдності і культури — це перша й найвища ціль усього здорового національного організму.

Національна суверенна держава є головною запорукою збереження життя і нормального розвитку нації та добробуту її громадян.

Тому українська нація в цей час повинна віддати всі свої сили для здобуття й закріплення власної держави.

Всі політично активні українські чинники повинні сконсолідуватися в боротьбі за самостійну українську державу, усунувши всякі суперечні питання соціально-політичного порядку, які без здобуття власної держави не мають під собою реального ґрунту.

Боротьба за національну самостійну державу може бути успішна тільки при умові, що вона буде проводитися незалежно від політичних впливів сторонніх сил”.

В Наказі Головного Командира з нагоди 5-тиліття УПА, як теж в „Заяві” від 25 вересня 1947 р. і Постановах I-шої Конференції ЗЧ ОУН з вересня 1947 р., знаходимо ці самі заложення. Отже, існує повна погодженість в основних справах.

Чи ці основні ідейно-програмові принципи УГВР не є сформульовані в дусі націоналізму, як універсальної ідеології нації, що стоїть у боротьбі за підстави свого буття, без огляду на евентуальну кількість політичних угруповань у її лоні? (яких, зрештою, в Україні поза єдиною ОУН, під керівництвом С. Бандери, немає).

Прийняття цих вирішних для існування нації принципів усіми українцями не є ніякою ексклюзивністю, монопартійністю чи тоталітаризмом, так, як не було — після французької революції — засвоєння різними політичними групами, що брали в ній участь, ліберально-демократичних засад.

В Україні глибоко пов'язується в боротьбі християнську ідею з національною. Українська Церква подібно як ОУН, УПА і УГВР, увійшла в катакомби. В УПА, що відзеркалює всебічні духові пережиття глибоко віруючого й релігійного українського народу — релігійна практика командирів і бійців є на порядку дня. Боротьба за вільну хрис-

тиянську Церкву огортає найширші кола народу. В Україні християнство світоглядowo є як основа духового відродження людини проти безбожництва. Елімінація релігійного моменту, потурання релігійному індивідуалізму, сприяє сьогодні большевицькому нігілізму. Боротьба за свободу сумління не означає, що в Україні бракує релігійного заінтересування одиниці. Вона є змагом за свободний розвиток справжнього християнства, всіх творчих християнських віровизнань проти „казонної” московської церковщини і активного безбожництва. Наявною і дуже вимовною ілюстрацією є, напр., з'ясування цієї справи в практичній площині в „Хроніці одного відділу УПА” („Вовки”, ст. 44).

Як бачимо з повищих цитат з Устрою УГВР і крайових матеріалів, що інтерпретують означені статті Устрою, зокрема ж заяви Голови Генерального Секретаріату УГВР, ген. Т. Чупринки від вересня 1947 р., як теж Платформи і Універсалу УГВР, — УГВР поставила собі одним із важливих завдань згуртувати на самостійницькій платформі також інші українські політичні угруповання, що визнають її Платформу і Універсал, тобто приймуть за свої основні принципи визвольної боротьби українського народу.

У „Заяві” Головного Командира УПА читаємо:

„Перший Великий Збір УГВР також прийняв постанову про доповнення складу УГВР всіма тими політичними самостійницькими партіями та громадськими діячами, які в майбутньому стануть на прийнятій Першим Великим Збором УГВР Платформу УГВР”.

Тотожну позицію займав постійно Провід ЗЧ ОУН. В Універсалі УГВР кажеться ясно: „В УГВР об'єдналися представники українських революційно-визвольних сил і різних політичних середовищ з усіх українських земель” В Платформі УГВР (розд. 2, т. I. — „Завдання і цілі”) чітко з'ясоване її завдання: „Об'єднувати й координувати дії всіх самостійницьких визвольних сил українського народу на всіх землях України та поза ними”.

Отож, вимога єднання, а не розбивання революційного фронту вже структурально покладена в основу УГВР. Далше: наявна соборність, не лише в цілях, але й у персональному складі УГВР — це її основна вимога.

З огляду на довготривалість боротьби є неможливо стосувати постійно незмінливу й ма-

сову повстанську тактику. Відповідно до воєнного натиску, щоб гарантувати перманентність організованої плянкової організаційної дії, міняється тактику з масової повстанської на підпільну. При заіснуванні пригожої ситуації знову постає перехід до широких повстанських дій, які завершаться вже повною перемогою. В період підпільної тактики, тобто переходу боротьби в глибину, особлива ролі припадає революційно-підпільній Організації Українських Націоналістів, яка є незнищима за жодних умовин, отже є гарантом перспективності боротьби.

На сьогоднішньому етапі боротьби, при підпільній тактиці, бойові дії УПА мають виразно політично-пропагандивний характер і стосуються до політично-пропагандивних вимог і оборонних цілей. Заперечування чи применшування ролі революційної ОУН на Рідних Землях у такій ситуації є пригоже ворогові, який хоче створити ілюзію, що при зміні форм і методів боротьби, прийшов кінець самій визвольній боротьбі. Ці положення з'ясовані у „Відозві Головного Командира” з липня 1946 р., в „Інструкціях Проводу ОУН” з 1946 р., а теж у засадничій площині відмічені в праці П. Полтави: „Чому повстання Хмельницького було переможне?” (передрук ЗЧ ОУН — 1948 р.).

Всі крайові публікації УГВР-ОУН-УПА безспірно підтверджують дієву єдність ОУН-

УПА-УГВР, що є гарантією успіху всієї визвольної боротьби народу. Найвнимим символом тієї єдності була довгі роки, що сьогодні вже всім відомо, особа ген. Тараса Чупринки, який був одночасно Головою Генерального Секретаріату УГВР, Головою Проводу ОУН на Землях (другий Голова Проводу ОУН) і Головним Командиром УПА. Отже, повну гармонію в дії додатково забезпечено поєднанням усіх ключевих позицій в одних руках. З огляду на наявну очевидність стверджуваних фактів зайво відкликатися до окремих крайових матеріалів.

І, нарешті, треба перестерегти перед усіми тими, що спекулюючи на крайовій боротьбі, примазуються до неї сьогодні, а вчора ще (а деякі й сьогодні) оплюгавлювали її (і оплюгавлюють) своїми публікаціями перед своїми і чужими. Воююча Україна ніколи не забуде авторів і інспіраторів пасквілів на УПА, УГВР і ОУН.

В Україні діє єдина політична революційно-визвольна організація ОУН під керівництвом Степана Бандери, підпільна армія УПА, під командуванням полк. В. Ковалія і УГВР, яка репрезентує цілість національної визвольної боротьби українського народу і є протиставленням до агентурного уряду УСССР. Жодних інших організованих українських політичних угруповань немає в Україні.

ПРО КОНДОМІНІЮ НЕ МОЖЕ БУТИ ДИСКУСІЇ

Нещодавно на сторінках деякої української преси виринуло знову питання польсько-української співпраці. Тим разом ця справа стала досить голосною, особливо з приводу статті п. Р. Ільницького „Поляки пропонують співпрацю” („Укр. Самостійник”, ч. 21). Щоб відтворити цілість самого питання в такій формі, як воно появилось на сторінках української преси, треба кількома словами вернутися до згаданої статті п. Р. Ільницького.

Автор статті „Поляки пропонують співпрацю”, взяв за підставу для своїх кінцевих висновків „заяву” польського міністра Соколовського і пропозицію польського поета п. Лободовського.

Перший з них визнає незалежність України і уважає, що український нарід „має сам вирішити, чи має він жити в окремій національній державі, чи може — зберігаючи свою незалежність — з'єднатися йому з якимиись іншими державами в спільній федеративній організації”. Але одночасно п. Соколовський каже, що „деякі українські виступи викликають

враження, що атаки на Польщу і на її **східні території** (тобто **Західньоукраїнські землі** — Н. Д.) є для них важливіші й актуальніші ніж боротьба за незалежність України”. Як бачимо, ціна „невеличка” — відступити Польщі ЗУЗ, за те поляки „визнають” нам самостійну Україну. Коли б з такими претензіями і „доброжичливими” порадами виступили ще й інші наші сусіди, під окупацією яких знаходилися більші або менші частини України, то ми вкінці без боротьби будемо мати „самостійність”, але без власної території, на якій можна би цю самостійність реалізувати. Отже, вже в самій засаді заперечений тут принцип права українського народу, як єдиного суверенного господаря на своїй землі.

Децю іншу розв'язку пропонує п. Лободовський. Він, — за словами п. Р. Ільницького — уважає Галичину за „спільну землю українців і поляків” і „практично пропонує свого роду спільну українсько-польську кондомінію над Галичиною, отже таку форму державного статусу, яка забезпечувала б їй однакові зв'язки з Києвом і Варшавою”.

Цих дві заяви і пропозиції, на думку п. Ільницького, вистачали, щоб при кінці статті зробити „практичні висновки” (практичні, але для кого? — прим. склад.) і подати „лід розвагу таких плян”:

„Українські і польські компетентні чинники створюють комісію для розгляду тих питань, які поставив до дискусії Лободовський (кондомінія? — Н. Д.). Незалежно від того, репрезентації обох народів приступають до співпраці на міжнародньому полі вже тепер, на засаді взаємного визнання за собою права на державність, визнання принципу розподілу ССРСР і на випрацювання спільного плану політичної перебування Східної й Центральної Європи”.

Після появи цієї статті й пропонованого п. Ільницьким пляну, між поляками і українцями поширились різні версії, а лондонський „Дзеннік Польські” зробив висновок, що „бандерівці еволюціонізують” і згодні дискутувати про польсько-українську кондомінію над Галичиною. На лондонському ґрунті, де фактично знаходиться нерв сучасної польської емігрантської політики, ця пропозиція сприйнялась досить прихильно з надією, що коли бандерівці ще трохи більше „поєволюціонізують”, то й відпаде потреба кондомінії...

Так то нераз одна не продумана, кинена навмання фраза, може викликати бурю в склянці води. Між українським громадянством (і на сторінках деякої преси) плян п. Ільницького викликав шире здивування. Причиною до цього стала не поява питання польсько-української співпраці, а принцип, запропонований за підставу польсько-українського порозуміння.

В „Укр. Самостійнику”, ч. 30 п. Ільницький повертає ще раз до цієї проблеми, але саму її суть, подану ним у першій статті, підмінює зовсім окремим питанням, а саме: „Говорити з поляками, чи ні?” Очевидно, що таке питання ставиться перед „практичними висновками” і „плянами”, а не після них. Запізнаймося тепер з реакцією деяких інших авторів на статтю п. Ільницького і, на нашу думку, п. Ільницький повинен був зайняти становище безпосередньо до змісту протилежних поглядів.

Дуже серйозною, глибокообдуманною і цілком правильною була відповідь п. Лева Синициного, поміщена в „Гомоні України” (ч. 24) п. з.: „В справі українсько-польського порозуміння та деяких федераційних концепцій”, з якої цитуємо вимки:

„Коли я назвав ініціативу названих журналістів (пп. Котовича і Ільницького — Н. Д.) сенсаційною, то власне з огляду на їхню згоду дискутувати питання приналежності західньо-українських земель на базі кондомініальної концепції Ю. Лободовського. Прийняти цю останню (концепцію — Н. Д.) за основу дискусії, значить прийняти її в принципі, бо дискусія може відноситися тільки до подробиць пляну, а ніколи до його основи. Але, з другої сторони, **признати полякам кондомініальні права на українській етнографічній території є те саме, що заперечити етнографічний принцип в розмежуванні й творенні національних держав** (підк. — наше).

Що ініціатива дійсно нехтує цим принципом, і це не тільки на українсько-польському кордоні, виходить з аргументації, якою піддержується ця ініціатива: польсько-українська співпраця мала б не тільки скріпити антимосковський фронт обох народів, але й „забезпечити полякам плечі” в їхній обороні границь на Нісі й Одрі. Що ті границі мають з етнографічним принципом стільки, що й кондомініальна розв'язка приналежності Галичини — це кожному відоме.

Автім, етнографічний принцип у нашій зовнішній політиці, це не тільки засіб оборони нашої територіальної сокупності. Українська принциповість у цьому питанні, як я її розумію, не мала на меті самого тільки забезпечення приналежності до майбутньої української держави кожного пограничного повіту. Цей принцип є для нас, у першу чергу, законом нової міжнародньої моралі й справедливості, її придержуватися і відстоювати в міжнародньому житті наш загал уважав за нашу історичну місію. Цей принцип (разом з іншими) давав нам почуття моральної вищості над нашими противниками. Він, зчерги, був джерелом нашої сили та видержливості, на ньому виріс безприкладний героїзм наших сучасних борців за волю. Чи вільно нам з легкої руки такі принципи нехтувати, або тільки підважувати — і в ім'я чого?”

В другій статті п. Ільницького („Чи говорити нам з поляками, чи ні?”) всі ті питання не існують, він зводить усе до „психічного” упередження українців із Західніх Земель до поляків. Мовляв, „поляки тепер у такому самому стані, як і ми, і не є жодними нашими окупантами”. Начебто, хто виступає проти пропонованої „комісії” в справі кондомінії — той „живе старими комплексами поневоленого до гнобителя”. Передусім справу українських Західніх Земель не можемо зводити тільки до власності західніх українців і так трактувати питання польсько-українського порозуміння, бо ці землі — це власність цілого українського народу, господаря всіх соборних земель України. Українець з ОСУЗ так само має право говорити в справі Західньоукраїнських земель, як українець з ЗУЗ може говорити в справах Східньоукраїнських земель. Отже, **питання соборності наших земель стоїть перед нами усім, як перед українським народом, якому лежить на серці цілість усіх земель України**. Це правда, що поляки сьогодні в такому самому положенні, як і ми, і не є нашими гнобителями, але правда і це, що вони тими гнобителями були та що й сьогодні далі претендують на окупантів частини української території. На кожному кроці, при кожній нагоді, поляки підкреслюють „цалость Польські”, що одночасно є виявом їх бажань продовжувати окупацію Західніх Українських Земель при першій нагоді. Не забуваймо, що в той самий час, коли на сторінках української преси появилися „пляни” в справі кондомінії, „Польонія” за океаном внесла до Трумена резолюції з домаганням „повернути” Польщі „східні терени”. Цілий ряд польських політиків, установ і груп у всіх своїх вис-

тупах і публікаціях рішучо обороняють „далось Польські з Львовем і Вільнем”. При такому наставленні поляків є навіть неповажно, щоб з українського боку приймати серйозно ніби то пропонувану поляками співпрацю. Не знаходимо ні одної польської групи, яка б могла взяти на себе відповідальність за дотримання умови. Серед польського суспільства на еміграції мусить відбутися внутрішній процес, який привів би до переоцінки становища поляків у справі співпраці з українцями. Але за цю співпрацю ми не думаємо платити полякам Західньоукраїнськими землями.

В нас справді існують і такі національні моменти, які для нас мусять остатися дороговказами на сьогодні і на завтра. Тут ні „тактика”, ні „дипломатія” ні при чому. Бо за що ж тоді велась польсько-українська війна в 1918-19 рр., за що ж тоді боролася УВО, ОУН і вся західньоукраїнська суспільність, коли в 1952 р. ми згідні говорити про польсько-українську кондомінію над Галичиною? Тут слід підкреслити, що ідейні засади і мета ОУН виключають і заперечують таку можливість. Автор обґрунтовує своє становище тим, що, мовляв, треба конечно притягнути поляків проти зростаючої загрози з боку білих російських імперіялістів. Так, це є потрібне, але ніколи ціною української території, ціною крові тих, що вже впали і сьогодні падають на тій частині української землі, про яку говориться, з візією соборної й суверенної України.

Але ми не певні чи ті аргументи п. Ільницький не назве „емоційними”, яких „у політичних розважаннях не можна брати до уваги”. Тому зробимо тут ще калькуляцію чисто „бізнесову”, користуючись знову виїмками з цитованої вже статті п. Л. Синишина:

„Хтось може сказати, що, приймаючи кондомініальну концепцію, ми не нехтуємо етнографічним принципом, що ми тільки шукаємо розв'язки для складного граничного питання і що кожний нарід має право й обов'язок у певних умовах жертвувати частиною своїх законних прав для забезпечення важнішої речі. Що, врешті, за нашу уступку полякам, ми одержуємо реальну й істотну допомогу з їх сторони.

Припустім, що дійсно є можливий такий утилітарно-комерсійний підхід до цього питання. Але в такому разі будьмо послідовні й придержуймося всіх засад національного „бізнесу”. Передусім провірмо докладно „бізнесовий рекорд” нашого партнера, його платничі спроможності й рівновартість того, що ми одержимо за наш „товар”.

Коли йде про „бізнесовий рекорд”, то він короткий і ясний: поляки не додержали ніякої умови, яку коли-небудь з нами заключували. Кожна умова з нами для них була тільки тимчасовою намістою для передержання „поганого часу”, або для виходу з „прикрого положення”. Їхній кодекс ніколи не зобов'язував їх супроти нас.

Їхні актуальні платничі спроможності ніякі. Польські акції на політичних біржах світу досягнули такого низького курсу, що, шукаючи хоч би приблизного по-

рівняння, ми мусіли б завернути до часів ліквідації наполеонівської спадщини в Європі, до часів Віденського конгресу, коли на порядкування цього району Європи мали рішальний вплив історичні вороги Польщі. На випадок нової війни положення поляків катастрофальне. Зважмо тільки: 30 польських (або й більше!) дивізій під командою маршала Рокоссовського(!) буде за апробатою теперішнього проводу в краю, за благословенням польської церковної срачії, за згодою польської еміграції всіх відтинків і за велінням Сталіна — боронити границі на Нісі й Одрі. Проти кого? Проти альянтів, на яких поміч у визволенні чекають усі поляки! Наскільки справа складна й вагітна несподіванками й непорозуміннями вказує факт, що, напр., американська преса вже тепер стосує відносно польської проблеми своє „тотшвайґен”; я відношу враження, що „упосліджена” українська справа викликає більше зацікавлення, чим польська.

Поляки це ясно бачать. Орган нової польської еміграції в Канаді „Глос Польські” (ч. 22), коментуючи підписання договору з Західньою Німеччиною, пише:

„Ми, поляки, емігранти, дивимосся, як отуманені на те, що діється. Безрадно розкладаємо руки й питаємо — хто нас слухає сьогодні? Хто рахується з нашою думкою?”

Коли в такій ситуації знаходяться польські „міністри” які домагаються української землі, а в заміну обіцяють своє „попертя” українській справі — то це тупет збанкrotованих гошпталерів.

Коли за те „попертя” польський поет домагається кондоміону в Галичині, то це непорозуміння.

А коли українські журналісти хочуть „дискутувати” питання такого кондоміону — то це політичний дальтонізм.

Так, отже — із „бізнесової” точки погляду ініціатива наших журналістів є вислідом помилкової калькуляції”.

Як нам здається аргументи п. Л. Синишина мають і принципово-національну і реальну підставу. Пропозиція п. Ільницького творити комітет для розгляду кондомініальної концепції п. Лободовського досить не влучна і не продумана, тому автор у своїй другій статті старається уникати відповіді на питання засадничої ваги.

В боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу ми виходили й виходимо з етнографічного принципу, з нашого національного права на володіння українським народом українською землею. Коли зараз українська еміграція творить єдиний спільний фронт проти московських імперіялістів, змагаючи до розвалу СРСР і побудови національних держав на етнографічному принципі, то ті наші позиції ми маємо відстояти навіть на побічних фронтах. Включення Польщі в цей протимосковський фронт є одночасно не тільки інтересом українським, але й польським. Польські політичні кола і відповідальні діячі за долю польського народу не можуть не бачити тої історичної загрози для себе з боку московської імперії.

Одначе, приступлення поляків до протимосковського фронту за ціну Західноукраїнських земель було б тільки ще одним фальшем, однаково трагічним і для поляків і для українців.

Слід пригадати, що коли п. Лободовський пропонує для Західної України „кондомініо”, то московські білоемігрантські „демократи” теж пропонують „плебісцит”, а навіть „самостійність” для ОСУЗ (Галичини не хочуть!) тільки у... федерації з Росією. Ціле наше нещастя наступило б тоді, коли б серед нас почали творитися „комісії” для порозуміння з поляками, а далі з росіянами і з усіми іншими, що мають будьякі претенсії до українських земель. Не треба викликати вовка з лісу... Провінційальні „комісії” — це не національно-соборницька політика.

А тепер даймо відповідь на питання: „Говорити з поляками, чи ні?” Так, говорити можна, але розмову треба починати не від польсько-української кондомінії, а від тих єдиних засад і принципів, які фактично уможливили б польсько-українське порозуміння. Можна тут надіятися, що коли в минулому поляки ніколи не дотримували польсько-українських умов, то не виключена, однак, така можливість тепер. Правда, але виключається така можливість тоді, коли замість політичного реалізму, видвигаємо абстрактну базу „порозуміння” у формі кондомінії. Договорюватися з поляками з обосторонньою свідомістю, що ні вони ні ми такої умови не дотримаємо і вкінці розсудить нас тільки збройна боротьба — є в засаді фальшиво. То не буде жодна співпраця, ні жодне порозуміння, коли оба партнери приймають тактику, замість справжньої бази, на якій можна розв'язати польсько-українські відносини. Пропозиції польсько-українського порозуміння на базі якогось абстрактних кондоміній є шкідливі, як для одних, так і для других, і фактично унеможливають

серйозну постановку самого питання. Ця частина польської суспільності, що хоч повільно, але систематично, стверджує конечність польсько-української співпраці в обличчі спільного ворога, що ним є грізний московський імперіялізм і щораз більше розуміє абсурдальність своїх „історичних прав” на українські західні землі — стає жертвами нових ілюзій у формі пропонованих кондоміній. Так зупиняється процес здорової політичної думки польського суспільства і відроджуються мрії, що все ж таки можна буде наклонити українців до резигнації з частини української землі. Знову для польських шовіністично-імперіялістичних середовищ — це вода на їх млин, який таракотить на весь світ про „неподлеглу Польску з Львовем і Вільнем”. Українське суспільство в наслідок таких сугестій часто знаходиться в дивному положенні. Бо те, що вчора уважалося чорним, виключалося взагалі з поняття національного принципу, сугерується читачам, як біле на сторінках самостійницької преси.

Не можна договорюватися на фальшивих засадах і не можна поширювати між українським і чужинецьким суспільством фальшивих поглядів на польсько-українське порозуміння і співпрацю. Треба справу ставити ясно, щоб ті польські середовища, які фактично бажать згоди й порозуміння відважились на рішучу ревізію своїх дотеперішніх претенсій до Західної України. Бо земля ця належала від століть тільки українському народові, а польське „історичне право” — це доконане насильство й загарбництво польського імперіялізму. А все те, що нагадує нам поляків, як окупантів-загарбників, що терором приборкували „непокірних гайдамаків” — мусить безслідно зчезнути, щоб створити справжні передумови для польсько-української співпраці.

Н. Д.

МОБІЛІЗАЦІЯ ТЯПКІНИХ-ЛЯПКІНИХ

Визначний московський літературний критик та філософ Василій Василієвіч Розанов (1854-1918 рр.) у своїх передсмертних нотатках „Апокаліпсис нашего времени” (Сергієв-Посад 1918 р. 2-ге видання Брюссел 1930 р.) гірко, але справедливо оцінив так звану „великую русскую літературу”:

„Со стороны содержания література русская такая мерзость, такая мерзость безстыдства і наглості, как ні одна другая література. Собственно нет ні малейшаго сомнения, что Росією погубила наша література. Почему ми „лішніє”? Ведь давно-лі ми пісали о „золотой нашей літературе”:

„Дневник лішнего человека”, „Записки лішних людей”... В конце-концов планета не выдержала і ізригнула нас”.

Там же у Розанова читаємо: „Есть земля Каіна і земля Авеля. Твоя земля Росія, — Каінова. Ти прокляла землю і земля тебя прокляла”.

Не може бути жодних сумнівів, що В. В. Розанов уважав, що „золотая русская література” підготувала ґрунт для появи большевизму. Але ще задовго перед приходом большевизму Константин Леонтьев пророкував, що „Вони сами з своїх надр породять антихриста”: „Ми неожіданно із наших недр, сперва безсословних, а потом безцерковних — родім антихриста” (див. Бердяев: К. Леонтьев, Париж, ІМСА Пресс, стор. 112)”.

Отже розходження між поглядами Леонтьєва і Розанова в ґрунті речі незначне. Головна справа, що „вони”, а не хто інший, породять антихриста і саме „їхня” література, а не чиясь чужа „погубила Росію”.

II

Кілька років тому паризьке „Фігаро літерез” надрукувало щоденник-нотатки Ромежа Роллана з часів

його університетських студій, наприкінці вісімдесятих років минулого століття. Московська література саме тоді починала ставати дуже модною на Заході, зокрема у Франції. Ролян у щоденнику дуже докладно нотує про свої старання для збільшення кількості перекладів з московської літератури в книгозбірні студентського гуртка, до якого належав сам Роллян... Відома річ, як саме скінчив цей адоратор московської літератури. Для тих, хто про це забув, занотуємо коротко, що від 1917 року, аж до своєї смерті в 1945 році Роллян був беззастережним прихильником московського Кремля і тих, що сиділи в ньому. Отже, розановська „золота наша література” мала однаковий вплив в межах „матушкі” і навіть далеко поза межами „матушкі”. Те саме доводиться сказати й про іншого велиття французької літератури Андре Жіда, що також дуже захоплювався московською літературою, найбільше Достоєвським. І теж наслідком цього повірив московським кремлівським богам. І так довго вірив, аж року 1937 на власні очі побачити московський „рай”, де, зрештою, не все йому сподобалось і він зрікся цієї віри, до якої вступив під впливом цієї „золотої літератури”.

А от, у п'ятому томі „Ізвестій научно-ісследовательських інститутів, РАНИОН, Москва, 1931”, уміщений допис з Еспанії, в якому з задоволенням нотувалося, що в Еспанії з року на рік зростає кількість перекладів з російської літератури, головним чином, чи навіть майже виключно клясичної, а тому в цілій країні дуже зростає популярність „великих авторів” „золотої літератури”... Дуже швидко по цьому в Еспанії вибухла революція, в якій таку визначну роль грали організовані Москвою інтернаціональні бригади, в яких не останню роль грали й такі визначні, ніби то „білі” московські емігранти, як Алексей Ейснер, автор „Походу конармії на Париж” та Сергей Ефрон, більше знаний як чоловік ультрапатріотичної та підкреслено білогвардійської поетеси Маріни Цветасової, що оспівувала врангелівців:

За почетную рвань,
За наш Дон русскій
Древній рск Іордань
Грянъ
Кружкой о кружку!

Або ще в 1919 р. в червоній Москві під протекторатом Валерія Брюсова, деклямувала червоноармійцям свої вірші про вступ армії Денікіна до „белокаменної”:

„Да! Ура! За царя!
Всегда восхитительна утра
Всех в історії в'єздиев”

(„Воля Росії”, 1926.)

Отже, повертаючись до Еспанії: спочатку її заколихували при допомозі московських клясиків з „золотої літератури”, а згодом поети-ветерани з армії Денікіна,

Ефрони з Ейснерами, — нищили Еспанію „во славу русского оружія” чи комнітерну, чи скорше обох разом... В кожному випадку, роля „золотої російської літератури”, яку так вдало розкрив ще в 1918 році В. В. Розанов, в Еспанії була теж фатальною: за планами Кремля переклади з „золотої літератури” мали відіграти роль знаного з Одисеї троянського коня...

III

На чорному тлі такої незаперечної дійсності дуже дивно читати промови адмірала Алена Керка, в яких у боротьбі проти большевизму цей адмірал уважає останньою дошкою рятунку цю саму, за Розановим „золотую літературу”, щоб накликала большевизм на свою країну!—Добрий тобі спаситель!

Адмірал вірить у те, що советський уряд дуже поширив в ССРСР просвіту, а просвіта дала народowi й можливість познайомитися з „клясиками російської та світової літератури”. На погляд адмірала, російська гуманітарна література 19-го століття викликає в народі незалежність думок... Коли такі промови адмірал виголошує в „толстовському фонді”, а самі промови виготовляє для адмірала сам „толстовський фонд” з редакцією „Голоса народа” з Мюнхену на спілку, то на це можна сказати хіба що „о-кей”.

І все ж таки шкода часу, витрачаного на такі справді незабутні промови. Крапце б „фонд” (чи „фонди”) з адміралом на чолі без промов перевидавали б собі „клясиків золотої літератури” для боротьби з ССРСР! У вільні від видавничих клопотів хвилини усі ці „фонди” з адміралом могли б у холодній пері року годувати голодних пгахів. Коли ж починають лунати такі промови про „золоту”, хоч і тричі історією скомпромітовану літературу, то можна лише дивуватися легковажності та цілковитій некомпетентності, а навіть злій волі та злим намірам позаклясикових упорядників таких „літературоносних” виправ проти марксизму-сталінізму. Онегініми, Маніловими та Обломовими — Мікоянів та Молотових не побороти.

Але в ґрунті речі сама по собі ідея тотальної мобілізації цілого археологічного чи архівного реквізиту московської літератури 19-го століття проти комінформу, яку винайшов адмірал Керк, ще щось просто захоплююче...

Чічков, Коробочка, Ноздрьов, Собакєвіч, Ляпкін-Тяпкін, Анна Карєніна, „Пікова дама” з мічманом Деркою, Карамазови з Смердяковим, „Смерть Івана Ілліча” з „Господіном із Сан-Франціско” (Буніна) та чеховські „Три сестри” з „Дядєй Ванєй” — всі на шгурм „мавролею Леніна”.

Це щось надзвичайне. Навіть для нашої атомової доби!

„Тремендоуз”! (Страшно, потрясаюче) сказав би Черчіль.

„О-кей!” — скажемо ще раз. Інші бо слова тут цілком безсилні.

М.

ПСИХОЛОГІЯ ВОЯКА УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

(Уривок з книжки „Виховання волі і характеру”)

„Спілка Української Молоді” видала в Лондоні дуже цінну працю проф. Г. Ващенко: „Виховання волі і характеру”. Друкуючи уривок про психологію вояка УПА, одночасно поручаємо цю книжку всім нашим Читачам.

Редакція

В половині XIX ст. ці іскри ідеї за свою „хату”, в якій „своя правда” і сила, і воля”, роздуб своєю геніяльною творчістю Шевченко, а після нього такі поети, як Франко, Леся Українка і Олесь. Події 1905-1906 рр. збуджують у кращих представників українського народу надію на волю, що, між іншим, яскраво відбито в творах славетного поета Олесь, який у цих подіях вбачав початок відродження України („Як краса відродження країни”) — закликав українців до повстання.

Все це створило ґрунт для українського визвольного руху в 1917-20 рр. Багато героїзму і жертвенности виявили в цей час українські вояки, але боротьба закінчилась для України кривавою і тяжкою поразкою. Де причина цього? Українські соціалісти шукають її в невідготованості й несвідомості мас. Таке твердження тенденційне і не відповідає дійсності. Маса українського народу не були вже такими темними й несвідомими. Вони міцно трималися своєї мови, звичаїв і традицій і відчували тягар Москви, а війна в 1914-17 рр. багатьом з українських селян, що воювали на фронтах, відкрила очі на експлуаторську роллю Москви. Тому українських селян легко було зорганізувати на визвольні змагання. Я пам’ятаю, як селяни охоче в моєму селі записувались у „Вільне Козацтво”, хоч цей рух і не мав добрих агітаторів. І так було в багатьох селах. Отже, причина поразки України не в темряві народних мас, а в недостатній національній свідомості керівників, що в своїй більшій кількості були соціалістами і перебували під впливом російських соціалістичних партій, навіть належали до них. Якраз у той момент, коли валилась царська влада, а большевики ще не увійшли в силу, вони прагнули до того, щоб вкупі зі своїми однодумцями росіянами будувати єдину соціалістичну російську державу,

і не тільки не хотіли організувати українського війська, а навіть боролись проти його утворення. Для них соціалізм стояв на першому місці, а Україна на другому. „Коли України не буде соціалістичної, то краще нехай не буде ніякої” — сказав один з таких провідників і так думали більшість з них. Крім того, більшість політичних керівників цього періоду були атеїстами й матеріалістами і не ураховували великої ролі релігії в житті українського народу.

То був пропущений слушний момент для боротьби за українську самостійну державу і Україна попала в страшну большевицьку неволю.

Але й тепер боротьба не припинялася, хоч і мала інші форми, ніж у 1917-1922 рр. Вільнолюбні українські хлібороби не хотіли йти в колгоспну неволю і робили большевикам великий спротив. І хоч цей спротив був поборений, але серед українського народу залишилось сильне незадоволення і ненависть проти большевицької системи. Такі настрої панували не тільки серед старшого покоління селян, а також серед молоді, особливо після 1933 року. До цього часу її більшість, особливо студенти високих шкіл, вірили большевицькій пропаганді і без критики сприймали марксо-ленінську науку. Але штучно організований большевиками голод на Україні розкрив очі українській, в першу чергу селянській молоді, і вона навіть почала творити підпільні організації.

Коли в 1941 р. на Україну прийшли німці, більшість населення, в першу чергу селянство, зустріли їх, як визволителів. Але скоро стало ясным, що прихід німців є тільки зміна одного ярма на друге. І коли до цього часу був один ворог, то тепер їх стало два.

Так створився ґрунт для Української Повстанської Армії, що за часи другої світової війни боролася з німцями й большевиками, а тепер провадить уперту боротьбу з останніми.

Але честь використання цього ґрунту і організації УПА найбільшою мірою належить ОУН. Про це свідчить і керівник повстанців генерал Чупринка.

ОУН урахувала помилки політичного керівництва 1917-22 рр. Визвольну боротьбу

будує вона на засадах здорового націоналізму і християнської релігії. Гаслом УПА є: „Бог і Батьківщина”. Отже мотив патріотизму тут органічно поєднується з мотивом релігійним. Це надає визвольній боротьбі високого ідейного змісту. Відновляються традиції козацьких часів, коли українці протягом століття з надзвичайною стійкістю й героїзмом боролися за народ хрищений і віру християнську. Дуже важливим у пропаганді ОУН є відсутність імперіялістичних тенденцій. Закликаючи українців до боротьби з поневоловачами, вона не ставить завдання поневоловати інші народи. Такі засади боротьби цілком відповідають духові християнства і напрямкам сучасних міжнародних відносин. На наших очах все посилюється й посилюється боротьба поневолених народів за свою державну незалежність. Народи, що, здавалось, зовсім помирилися зі своїм рабським станом, втратили свою національну культуру а навіть мову, відроджуються і вперто борються за свою незалежність. З цього погляду може найхарактеристичнішим прикладом можуть бути народи Ідель-Уралу. Московська русифікаторська політика, жертвами якої вони стали коло п'ятьох років тому, призвела до того, що вони майже зовсім русифікувались: втратили свою національну культуру, звичаї і навіть мову. В двадцятому столітті вже трудно було відрізнити якогось селянина-мордовина чи черемиса від рязанського мужика. І ось ті народи вертають тепер до національної свідомості і починають боротись за свою самостійність.

Характеристичною рисою пропаганди і агітації ОУН є її чесність і правдивість. Всупереч большевикам, що всіма засобами намагаються задурити голови населення й увести його в оману, ОУН ставить своїм завданням розкрити очі українського населення і показати йому дійсність у правдивому світлі.

Як засоби пропаганди, ОУН використовує публічні лекції, організацію бібліотек, поширення серед народу відповідної літератури, бесіди, театральні вистави, академії з приводу визначних подій української історії, або на честь видатних українських діячів.

Все це мусіло діяти в першу чергу на свідомість слухачів, виховувати в них розуміння своєї національної окремішності і тих завдань, що ставить історія перед українським народом.

Але керівники урахували також велику роль в народніх рухах, ролі почуття. Тому велику увагу вони звертали на українську пісню, музику, організацію масових походів. У цих походах брали участь численні маси українського населення, особливо молоді. Учасники походу вбирались в українські строї і стрункими колонами йшли під звуку музики. Урочистістю відзначались походи на Маківку, на могили бійців, що впади в боротьбі з ворогами України. Поляки часто нападали на такі походи, були й криваві жертви, але походи все ж таки відбувались із року в рік.

Нарешті, ОУН звернула увагу на фізичне виховання молоді. З цієї метою творились спортові організації, відбувались змагання команд. Але поряд з тим ще був і попередній військовий вишкіл. Все це дало швидкі й прекрасні наслідки. Із бувших пригнічених польською неволею селян виховувався новий тип людини: сміливої, мужної, фізично міцної і вправної; людини, пройнятої любов'ю до своєї Батьківщини й готової пожертвувати для неї своїм життям.

Таким чином ОУН ще перед другою світовою війною в основному підготовляла на західних землях добрі кадри для боротьби за волю України. На Східній Україні, як сказано вище, існувало велике незадоволення проти большевицької влади, навіть серед молоді були невеликі підпільні організації. Але при досконало організованій і надзвичайно широко розгорнутій сітці НКВД, розгорнути на Східній Україні протибольшевицьку роботу було неможливо. А проте, на початку другої світової війни пішло на Східню Україну чимало енергійних націоналістів з Заходу і понесли з собою ідеї ОУН. У визвольний рух швидко почала вклучатись українська молодь, особливо тоді, коли німці відверто грабували й нищили український нарід.

Можливо, що не будь пропаганди ОУН, багато української молоді пішло б у большевицьку партизанку, бо в декого з українців виникла така думка: німці такі ж насильники, як і большевики, але перші з кожним днем ставали все брутальнішими й брутальнішими в своєму насильстві, а большевики, навчені досвідом тяжкої війни, ще зможуть змінити свою політику. Від такого хибного кроку значну частину наддніпрянської молоді врятувала пропаганда ОУН, в наслідок чого ця молодь почала вступати в підпільну

упівець прив'язаний, як до друга. Плачуть упівці і на похоронах своїх командирів і товаришів по зброї. Але, осушивши сльози, вони ще з більшим завзяттям ідуть у бій.

Почуття ніжності з особливою глибиною виступає в коханні типового упівця. Воно має в собі багато елементів трагічного, що підносить його на рівень своєрідного ідеального кохання, в якому на задній план відступають фізіологічні моменти, а панують чисті духовні почуття. Ідучи в повстанський загін, упівець знає, що його на кожному кроці чекає смерть, що він імовірно вже ніколи не побачить своєї милої. І тому вона особливо близькою і дорогою здається йому, і тому таким бажаним і радісним здається духовне єднання з нею.

Але обов'язок перед Батьківщиною кличе упівця до боротьби з ворогом, і він залишає, може й назавжди свою милу.

Такі настрої упівців дуже яскраво відбилися у складених ними піснях.

Ось, наприклад, заклик до визвольної боротьби за Самостійну Соборну Україну, повний бадьорості і віри в перемогу:

„Ні сліз, ні ридань, ні прокльонів,
Ні кволости дряхлих старців,
А нових сотень, батальйонів,
Нових і незламних борців.
Єдиним могутнім девізом
Зітремо кордонів Збручі;
Держава — це кров і залізо,
Свобода — це вістря мечів.

Знад Дону, Кубані, Кавказу,
Знад Прута і Тиси ріки
Послушні одному наказу
Повстанські залізні полки”.

Таким же духом бадьорості пройнята й пісня „Сходить місяць понад темним лісом”, яка кінчається словами:

„Встає, встає нарід, вже сходить сонце волі,
Вже досить мук, неволі і оков,
Вже досить мук, неволі та заслання,
Сурми заграли, час волі настав,
Вся Україна горить вогнем повстання,
Спішить нарід весь до повстанських лав”.

Повстанець-партизан жертвує всім для своєї Батьківщини, жертвує й своїм молодим коханням, що могло б дати йому особисте щастя.

В пісні „Іди від мене, моя укохана”, розповідається, як молодий парубок, ідучи в УПА, відсилає від себе свою милу, бо його обов'язок — чайкою літати по Україні й боротись з її ворогами.

В пісні „На покинутих згарищах сумно віють вітри” повстанець кидає „заплакану дівчину свою” і обіцяє лише зі славою повернутись до неї.

Між упівськими піснями є й сумні пісні, але й сум їх пом'якшується свідомістю виконаного обов'язку перед Батьківщиною. Така, напр., пісня: „Розпрацьався стрілець зі своєю ріднею”. Він загинув у бою і перед смертю звертається до своєї рідні:

„Нехай сестри і браття і мати стара
Нехай вони за мною не плачуть:
Я в степу лежу за Україну святу,
Чорний крук надір мною закряче”.

Крім особистої хоробрости вояків, успіхи УПА в тяжкій боротьбі з ворогами пояснюються і доброю організованістю.

А остання (організованість — Ред.) своєю чергою обумовлюється високою дисципліною. Як ми зазначили вище, дисципліна може бути механічна й свідомо. Яка ж дисципліна існує в УПА?

Всяка повстанська армія організується на засадах добровільности. Тільки тоді, коли вона вже зовсім перемагає ворога, можлива обов'язкова мобілізація населення. До того часу така мобілізація швидко привела б армію до розвалу, бо в ній почалось би дезертирство, зрада, шпигунство і т. ін. Воювати з насильником можуть з успіхом тільки люди національно свідомі. Тому й у повстанській армії можлива лише свідомо дисципліна. Рівень цієї свідомости може бути різний. Це залежить від складу армії та її командирів. Вояки УПА — це здебільша українські селяни, а частково робітники та інтелігенція. Здавалося б, що свідомість і жертвенність вояків відповідає їх освіті. Але в дійсності це не завжди буває так. Часто прості українські селяни, будучи вояками УПА, виявляють не менше, а іноді навіть більше свідомости і жертвенности, ніж інтелігенти.

Щодо командного складу УПА, то він різноманітний. В ньому є офіцери, що були раніш у німецькій армії, бувші офіцери польської або советської армії. Зрозуміло, що вони можуть вносити в УПА дух і дисципліну тих армій, у яких раніш служили, а разом з тим і дух механічної дисципліни. Але це можливе лише на початках, поки командир сам не пройнявся вповні духом повстан-

ської армії. Тоді він навіть мимоволі мусить перейти до свідомої дисципліни, інакше він не утримається на своєму посту або його група розпадеться.

Засоби свідомої дисципліни відомі. Це пропаганда, а також особисті властивості й приклад командира. Пропагандивна робота в УПА стоїть на високому рівні. Командири провадять з вояками систематичні заняття в галузі українознавства і сучасної політики, УПА видає свої газети і брошури, розповсюджує листівки і т. ін.

Велике значення у війську, а особливо в бою має приклад командира. Нестійкий командир, а особливо такий, що ховається за плечі вояків, не збудить у них завзяття й хоробрости й не буде користуватись їх пошаною. Навпаки, хоробрий командир, що не губить голови в бою, а на випадок потреби сам іде попереду загону, збуджує у вояків ентузіазм і користується в них великим авторитетом, а іноді й любов'ю

Карність упівця виникає із свідомости обов'язку. Трудно сказати, хто кого перевищує в карності: чи упівці чи упівки. В УПА беруть участь досить численні жінки й дівчата. Найбільше вони працюють у Червоному Хресті, як сестри-жалібниці, а проте беруть активну участь у пропаганді, організаційному відділі, господарському, відділі зв'язку. Не працюють лише в Службі Безпеки.

На всіх цих відтинках жінки і дівчата показали зразки високої карності. Молода жінка-упівка, виконуючи обов'язки зв'язкової, призначила збори в умовленому місці. Її повідомили, що большевицькі агенти знають уже про місце зборів. Але жінка все ж таки пішла, щоб не залишити в небезпеці своїх товаришів. Її захопили большевики, і вона, щоб не видати повстанських таємниць, отруїлась. Другий випадок: молода дівчина Марійка виконувала обов'язки зв'язкової. За нею дуже пильно слідкували енкаведисти. Зробивши засідку, вони захопили Марійку і з нею двох стрільців. Щоб дізнатись від неї про важніші військові таємниці, большевики почали жорстоко мучити її, а вкінці прибили гвіздком її язик до дошки. Але Марійка нічого їм не сказала.

Ще подібний приклад: Дівчина Підгірянка була окруженою в УЧХ. Большевики захопили її пораненою і тому вона не встигла застрілитись. Її довго допитували і нарешті

посадили на палю. Але вона в страшних муках залишилась твердою й нічого не видала большевикам. Це видно з того, що жодна з таємниць, що була відома Підгірянці, не стала відома большевикам, бо інакше вони нарobili б УПА і місцевому населенню багато лиха.

Ще один приклад карності, сполученої з високою жертвенністю. Молода 15-тилітня дівчина працювала в УЧХ під Тернополем. Стався бій між большевиками і бійцями УПА. Троє бійців було поранено і один між ними дуже тяжко, так що не міг рухатись. Дівчина втягла його в селянську хату і, чекаючи приходу большевиків, прикрила бійця периною і сіла на нього. Большевики дійсно прийшли, залишили дівчину в сльозах, обшукали всю хату, а бійця не знайшли.

Між вояками УПА панує дух єдності і дружби. Це те побратимство, що ним вславились у минулому наші козаки. Дружба існує як між рядовими вояками, так і між вояками і командирами.

Всі вони б'ються за одну справу, всіх їх єднає велика ідея і ранги не можуть ділити їх. Упісти, як правило, не залишають поранених товаришів і з ризиком для свого життя виносять їх з бою. Але іноді самі поранені, відчуваючи наближення смерті, благають своїх товаришів, щоб вони для суспільного добра залишили їх. Наведемо приклади:

Дівчина Тамара, що діяла в загоні УПА в Карпатах, була тяжко поранена в бою з большевиками. Хлопці тягли її з собою, але вона бачила, що вони її не врятують і самі загинуть, благала їх залишити її. Коли большевики наблизились, вона розірвала себе гранатою.

Другий подібний випадок: Большевики оточили великий загін упівців, ті прорвали кільце, але між ними був один тяжко поранений. Його винесли товариші, та стан його був безнадійний. Бачучи це і не бажаючи, щоб із-за нього гинули інші бійці, він благав їх залишити його в корчах. Але його побратим, не зважаючи на благання, залишився з ним і при наближенні большевиків розірвав себе гранатою.

Подібно до героїв „Гліяди”, бійці УПА іноді ризкують життям, аби не залишити трупів товаришів на поталу ворогам. Ось приклад, в якому виступає високий героїзм української жінки:

Великий загін большевиків наступав на малу групу упівців, що отаборилися на цвинтарі. Бійці УПА відступили, залишивши на цвинтарі 5 трупів. Большевики поставили коло них сторожу. Але коли смеркло, дві медсестри витягли своїх мертвих товаришів, щоб поховати їх.

Високою ідейністю і дисциплінованістю вояків УПА пояснюється гідне поведження їх з місцевим населенням. Як правило, вояки УПА ніколи не грабують і не насилують жіноцтва, як це часто роблять інші армії, а особливо армія большевицька. Таке поведження УПА з місцевим населенням великою мірою сприяє тому, що останнє з великою симпатією ставиться до повстанців, допомагає їм харчами, дає притулок, ховає від ворога і часто попереджує про його напад. Характеристично, що особливими симпатіями УПА користується у дітей і підлітків.

Допомагають УПА переважно українці. Але чимало було випадків, що допомогу їй давали й чужинці і навіть поляки, що з давніх-давен ворогують з українцями. Але свідомо дисципліна зовсім не означає дисципліни слабої, що не ставить перед вояками суворих вимог і зовсім не карає за невиконання наказів і недотримання військових правил.

При такій слабкій дисципліні повстанська армія не могла б існувати, бо умови її боротьби далеко складніші й трудніші, ніж армії

регулярної. Але свідомий характер дисципліни і тут виявляється в тому, що кари, хоч суворі, мусять бути справедливі й доцільні, а справедливість і доцільність мусить розуміти кожний вояк.

Характеристику бійців УПА закінчимо одною з найхарактеристичніших рис, що являє собою джерело не тільки її хоробрости й карности, а також жертвенности й високої гуманности. Це є глибока й щира релігійність. Як правило, бійці УПА стають на молитву зранку і звечора, ретельно говіють і причащаються, моляться перед боєм, урочисто святкують великі християнські свята, Різдво і Паску-Великдень. Вони носять на шиї хрести й образки, найчастіше образ Матері Божої, а в складених ними піснях є часті звернення до Бога. І це не є лише форма без змісту, а вияв щирого, глибокого релігійного почуття. В УПА релігійними стають навіть ті, що приходять до неї байдужими до релігії. Цим вояки УПА, з одного боку, нагадують своїх предків козаків, середньовічних хрестоносців і вояків часів реформації, а з другого, являють собою прототип майбутнього вояка, коли дійде до рішучого й остаточного зудару двох світів: комуністично-матеріалістично-атеїстичного і ідеалістично-християнського.

Тільки такі вояки, як бійці УПА, що борються в ім'я християнської правди, можуть розбити пекельні сили большевизму.

П. СЛОБОЖАНСЬКИЙ

В ЗАДУШЛИВІЙ АТМОСФЕРІ

(Цікаві визнання „Рад. України” про низький рівень дисертаційних праць молодих українських науковців)

Погляд деяких провідних і непровідних людей Заходу, в тому числі й деякого з українців за кордоном, начебто советсько-російська наука справді йде „семи милевими кроками” вперед і що та наука от-от схопить за горло науку держав вільного західного світу, — такий погляд не має під собою жодних найменших підстав. Як теорія, так і практика існування в історії людства тоталітарно-диктаторських терористичних режимів доводять, що в країнах з таким режимом наука ніколи не може рівнятися з наукою у вільних, розквітливих у повному розумінні цього слова країнах. Це впливає з самої суті речей природи, з психології людей, які тво-

рять науку. Хоч би як московсько-большевицький уряд не змушував, напр., німецького науковця-бранця „давати” Советському Союзові побільше винаходів, то тих винаходів німець не дасть, якщо він, звичайно, не захоче дати. Теж саме стосується до науковців у московській неволі з України, Грузії, Білоруси чи іншої колоніальної московської країни. Москва може примусити фізичним або моральним терором робітника заводу чи хлібороба колгоспу віддати всі свої фізичні сили, аж до останніх соків свого тіла, аж до знеможення від каторжної праці. І московський пан над українськими невольниками фізичної праці може наочно бачити, скільки

хто віддає сили, бо видно, як маліють у робітника м'язи, як сохне тіло, як він стає безсилим. Але ж не можна нічого побачити в мозку, в душі і серці науковця, — чи вичерпана вся його наука, чи він має щось нового в своєму мізковому черпі, чи ні. А те, що написано або накреслене на папері, це ще далеко не значить, що науковець виклав на тому папері все, що лише знав.

З того погляду большевицький диктаторський уряд у поневоленіх неросійських країнах має великий клопіт з науковцями і взагалі з цілим розвитком, як політичної, так і фахово-технічної науки. Саме тому чуємо так багато вісток з України про щораз нові й нові нагінки большевицько-московського уряду на українських науковців, літераторів, мистців а навіть партійних ідейно-політичних провідних кадрів.

Останнім часом в Україні дійшло до великого скандалу з прийняттям наукових дисертацій від українських молодих науковців на предмет надання їм т. зв. вчених ступенів. З цього приводу київська „Радянська Україна” в ч. 136(9342) за 10 червня ц. р. надрукувала на третій сторінці „підвальну” статтю п. з. „Підвищувати науковий рівень дисертаційних праць”. Ця стаття викриває правдивий стан української підсоветської науки та має, без усякого сумніву, своє велике політичне й документальне значення, тому подаємо з неї довші цитати, які при кінці скоментуємо.

„Радянська Україна” в згаданій статті дає такі звідомлення:

„...Трапляється немало випадків, коли деякі ради вищих учбових закладів і науково-дослідних інститутів України присуджують вчені ступені за праці на малоактуальні теми, написані на низькому теоретичному рівні, з серйозними політичними і методологічними помилками.

З цих мотивів вища атестаційна комісія за останні три роки відхилила 17 клопотань учених рад по докторських дисертаціях і скасувала 65 рішень про присудження вченого ступення кандидата наук. Із загальної кількості відхилених кандидатських дисертацій 45% припадає на праці, затверджені радами медичних інститутів, коло 20% — радами університетів, 13% — радами інститутів Академії наук УРСР і Академії архітектури СРСР.

Найслабші дисертації надходять з Київського, Одеського, Львівського, Харківського медичних інститутів та Київського державного університету, ради яких нерідко присуджують учені ступені за неповноцінні праці... Але найбільше відхилених дисертацій припадає на медичні інститути”.

Далі „Радянська Україна” гостро нападає за низький науковий рівень дисертаційних праць у Київському медичному інституті і ось як кваліфікує існуючий стан:

„...Рада Київського медичного інституту не зрозуміла своїх грубих помилок і продовжує й далі присуджувати вчені ступені за деякі недоброякісні роботи. Це пояснюється тим, що в раді досі не вижито сімейственності і приятельських відносин при розгляді й оцінці дисертацій. Вища атестаційна комісія відхилила рішення ради Київського політехнічного інституту по трьох докторських і двох кандидатських дисертаціях: В. Сахненка, А. Литвина, А. Назаренка та інших, дисертації яких не мали наукової і практичної цінності, містили неправильні настанови і висновки”.

Про що свідчать вищенаведені повідомлення?

Вони насамперед стверджують той факт, що московсько-большевицький окупант в Україні ніколи не матиме потрібної для себе науки від українських науковців через силу політичних, національних і науково-системних причин. З політичних причин Москва не матиме належних наукових праць тому, що українські молоді науковці не в силі, не спроможні ввібгати в медичну, політехнічну чи яку там іншу науку систему советської політики. А що большевики в кожну галузь советської науки втискають політику, свідчить і той факт, що одного з львівських молодих науковців дисертація не прийнята лише тому, що він у своїй методичній праці вжив „зарубіжної”, тобто закордонної західньої термінології, що в советській політиці є вже „орієнтацією на буржуазну науку”. Ще маркатніший випадок стався з дисертацією М. Горовиця, з галузі медицини. Його побито за те, що він „ігнорує праці вітчизняних учених, за те він цитує багатьох іноземних авторів, часто другорядних”.

З національних причин окупант України ніколи не матиме від українських науковців потрібних праць тому, що в українського науковця глибоко сидить у свідомості розуміння своєї національної приналежності до українського народу, який гноблений большевизмом. Це виробляє нехіль для творення наукових скарбів для росіян, які так чи сяк, тепер або пізніше скажуть, що всі ті наукові досягнення — є досягненнями не української, а московської науки.

І, нарешті, третя причина цієї задушливої атмосфери для українських науковців у під-

советській дійсності — це система самого навчання, здобуття науки. В такій навчально-процедуральній системі, як в СРСР і чорт зламав би ногу, не то що звичайна смертна людина. Можна собі уявити, як важко молодому українському науковцеві написати вдалу дисертацію, коли він не може попасти, як кажуть, в лад із усією довколишньою партійно-урядовою комуністичною системою, яка має стільки в собі тактичних і нетактичних зігзаків! Автор цих рядків з практики підсоветського навчання знає, що українське літературознавство, скажімо, за 30-тих років було десять чи й більше разів перевернене догори ногами, зокрема ж, коли йшла мова про оцінку літературної, громадської і політичної діяльності того чи іншого письменника. Немає ніякого сумніву, що те саме відбувається в советській науці і тепер. Уся оцінка всіх советських атестаційних комісій залежить від подуву вітру з Кремля. Яка сьогодні політична погода в Кремлі — така й буде наука в усіх її галузях. Коли потрібно буде змінити курс сталінської політики, тоді напевно всі відкинені сьогодні дисертації за „ухил” у бік орієнтації на чужоземних науковців — будуть реставровані.

Але з усього того українська провідна верства на еміграції повинна зробити відповідні висновки. Становище, як бачимо, з наукою в підсоветській Україні надзвичайно не втішне. Своєю політикою і системою в галузі культури й науки большевицький окупант до останку стискає молоді українські наукові сили, раз не даючи їм змоги вільно розвиватися, другий — відбираючи всі досягнення українських науковців для імперіалістичних загарбницьких цілей Москви. Тому українські культурні й наукові сили на еміграції повинні всіми способами й можливостями шлепати за межами своєї Батьківщини справжню науку, варту тих ідеалів і тих завдань, які стоять перед Україною в її майбутній державній відбудові. Та ці завдання не можуть поминати й наші політичні національні сили. Справа науки — дуже поважна річ у всьому бутті української нації і до неї слід ставитися з усією серйозністю та відповідальністю. І коли йде мова про виховання молодих наукових кадрів тут, за кордоном нашої Батьківщини, то тій справі повинні присвятити якнайбільше уваги не тільки наукові, а теж суспільно-громадські і політичні установи, з належним попертям цілої української еміграції.

II. О-КО

СТАН ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ НА УКРАЇНІ ПІД СОВЕТСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ

(Закінчення)

Переслідування студентів непролетарського походження носило постійний характер та провадилося по певному плану, згідно вказівок партійних органів. Такі студенти, незалежно від матеріального стану, не тільки що не могли мріяти про стипендію, а обкладалися найвищою платнею за навчання, не допускалися до гуртожитків, навантажувалися різними видами роботи та ще мусіли крім цього займатися т. зв. „буксіром”, тобто підтягати відстаючих товаришів яких було більше ніж досить.

Деякі студенти непролетарського походження старалися замаскувати своє походження та пролізти до школи під видом робітника або бідного селянина. Такі студенти, щоб не викликати підозріння, завжди були найактивнішими на всяких виступах і зборах партійних організацій. Але горе було таким студентам, коли їх викривали! Серед студентів була значна кількість агентів ЧК (ГПУ, НКВД), які стежили за студентами та педагогічним персоналом, не помічаючи й партійців, та передавали інформації куди

слід. Органи советської безпеки були завжди поінформовані про життя школи краще, ніж її адміністрація.

Переслідування педагогічного персоналу мало також постійний характер, але воно не виявлялося так рішуче до 1930 р., як після нього. Це пояснювалося колосальною недостаткою педагогічного персоналу, а особливо наукового відповідної кваліфікації, якими були старі наукові кадри.

Через те, що до 1930 р. були поступово підготовлювані нові наукові кадри, натиск на старих наукових робітників почав збілжуватися та досягнув своєї кульмінаційної точки в роках 1937-1938, коли майже в кожній школі були заарештовані десятки наукових робітників, при чому не тільки зі старих кадрів, а також і з молодих. Більшість з них була засуджена і заслана до таборів примусової праці та, не витримавши жахливого режиму, погинула. Деяка частина погинула вже під час слідства, не дочекавшись суду та висилки. А тільки незначна частина, після безмеж-

них мук на слідствах, перебування в конвейерах, карцерах, духовках і т. д., була випущена з позбавленням права мешкати в обласних центрах та столицях.

Педагогічний персонал мав теж професійні організації. На початку 20-тих років ця організація звалась „Робсокульт” („Робітники соціалістичної культури”). Ця назва трималася недовго. Приблизно в 1923 р. її переіменували у професійний союз „Робос” („Робітників освіти”). Після реформи шкіл у 1930 р. багато робітників освіти попало в різні професійні союзи в залежності від того, в яку систему перейшла відповідна технічна школа. Пізніше, в році 1934, було засновано „Союз робітників вищих шкіл”.

По всіх професійних союзах існували секції інженерів, якщо тільки такі були в союзі. Засновувались також аналогічні секції наукових робітників при професійних союзах. Професійні союзи під ширмою захисту інтересів своїх членів, були фактично дуже зручним апаратом у руках партії для всерічного примусу та експлуатації. Цей апарат бездоганно виконував всі вказівки партії та уряду, про що цілком відверто говорилося. Керівниками по всіх клітинах професійних союзів були члени партії, або перевірені прихильники, які часто старались більше, ніж самі члени. Вибори, як і в усій советській системі, носили тільки формальний характер, бо кандидати на всі керівні пости наперед призначувались партійними органами і без їх відома ніяких змін не могло бути.

Партійні осередки були загальними для кожної школи чи установи. Керівництво партійними осередками належало секретареві партійного осередку. В деяких установах та школах такі керівники звались партійними організаторами („парторг-ами”). В партійному осередку скупчувалося фактичне керівництво всією установою. Вірніше кажучи, фактичним керівником установи був секретар партійного осередку або партійний організатор.

Бували випадки конфліктів між керівниками установи (які теж були членами партії) та „парторгами”, але вони майже завжди кінчались перемогою останніх. Як приклад, можна привести конфлікт між начальником Дніпропетровського Інституту інженерів транспорту, інженером Федиченком і „парторгом” того ж інституту Бетіним, який був у 1936-37 навчальному році. Не дивлячись на те, що інженер Федиченко був нагороджений орденом Леніна та мав на своєму боці більшість педагогічного персоналу, переміг у цьому конфлікті жид Бетін. В усіх партійних осередках більшість складала москалі та жида. Українців було дуже мало. Це підтвердив другий після Леніна колишній комуністичний теоретик Бухарін у своєму вислові: „Ни для кого не секрет, что состав нашей партии на Украине русско-еврейский”.

Крім керівної ролі, партійний осередок виконував роль донощиків. Всі відомості про поведінку, настрої та виконання директив партії скупчувались у його руках.

Приблизно до 1939 р. більшість (до 85 %) високих технічних інститутів забезпечувалась стипендіями, висота яких була від 60 до 160 карбонців місячно. Крім того існували стипендії спеціального призначення: для бувших червоних партизанів, партизаничків (була спеціальна постанова уряду набрати 1000 членів партії та післати до вищих шкіл і інших привілейованих категорій студентів). Висота цих стипендій була 250 карбованців, а часом і більше, в залежності від особи, що цю стипендію одержувала. Крім стипендій для полегшення життя студентів існували гуртожитки та харчівні при ВТУЗ-ах („Вищих технічних учбових закладах”).

Розподіл стипендій на факультеті робився т. зв. „трикутником”: декан, парторг та профорг факультету. Часом закликали також з дорадчим голосом комсорг-а (комсомольський організатор). Згідно інструкції стипендії мали видаватися лише успішним студентам, тобто тим, що не мали не задовільних оцінок. Але в практиці це майже ніколи не виконувалося, бо багато студентів з „заслугами”, яким влада старалась давати стипендії, належали до категорії неуспіваючих. Висота стипендії залежала також від курсу, на якому перебував студент, та від його успіхів. При розподілі стипендій „трикутником” завжди виникали суперечки між деканом, особливо, коли він був безпартійним та представниками студентів. Декан намагався виконувати інструкції, а студенти намагалися притягнути своїх неуспіваючих товаришів, видвигаючи їх „заслуги перед революцією”. Не обходилося без інцидентів між деканом та студентами з „заслугами”. Були випадки образ і погроз на зразок: „Я з такими к-рами (контрреволюціонерами) в 1919 р. розправлявся не так”. Остаточний список стипендіатів затверджувався керівником ВТУЗ-у та парторг-ом (директор або начальник), про що видавався відповідний наказ. У зв'язку з бюджетовими труднощами приблизно в 1939 р. стипендії, як масова допомога студентству, були ліквідовані. Це найтяжче відбулося на українському селянстві, яке, звичайно, не могло утримувати своїх дітей у школах великих міст, перебуваючи у важкому матеріальному стані.

З приводу цього серед студентства розповсюдилося багато анекдотів. Ось для прикладу один з них: Два студенти, один жид а другий українець, одержали листи від батьків, які довідалися про ліквідацію стипендії. Жид одержав лист такого змісту: „Хаїм, ми все знаєм, сиди на місці — висилаємо двісті”. А зміст листа до українця був такий: „Панас, не надійся на нас, приїзди до дому, будеш свинопас”.

Платня за навчання звичайно з тих студентів, які одержували стипендії не стягалася. Навіть ті студенти, що не мали з якихнебудь причин стипендій, але були пролетарського походження, за навчання не платили. Платня стягалася лише з студентів непролетарського походження, яких по ВТУЗ-ах було дуже мало, бо їх батьки або були заслани або тягли злиденне життя, потребуючи самі допомоги від дітей.

Виконання курсових проєктів провадилося під керівництвом педагогічного персоналу, окремо кожним студентом. Якість проєктів була досить низького рівня. Були випадки, що проєкти студентів з „заслугами” виконувалися гуртком його товаришів курсу. А „буксір”, як правило, приміювався в широких розмірах. Курсові проєкти розглядалися в комісіях у більшості без присутності студентів і лиш часом викликався якийсь студент для пояснень, але це траплялось дуже рідко. Захисту курсових проєктів, як і до революції, не практикувалось. Перевірка знання студентів з окремих дисциплін провадилася шляхом контрольних робіт, кольоквіумів та іспитів. Провадив це професор чи викладач певної дисципліни або його асистент. Такий спосіб існував до часу спроб ввести „лабораторну методу”, про яку я скажу при розгляді метод викладання. Під час цих спроб були також спроби введення колективної оцінки знання, коли цілий гурток складав дисципліну разом, а відповіді на питання давав з гуртка той, хто вмів і хто хотів, у висліді чого оцінка дисципліни зараховувалась цілому гурткові. Це дало такі результати, що 80% або й 90% студентів майже нічого не знали. Пізніше, після цих спроб, повернулися до іспитів індивідуального характеру. Крім того було введено іспити з головних („ведучих”) дисциплін в комісіях, що робилося в кінці навчального року (в червні). На підставі цих оцінок в комісіях, студенти переводилися з курсу на курс. Іспити в комісіях були введені в 1933-34 навчальному році.

Повернення до індивідуальних іспитів дало деякі позитивні наслідки. Але через заяканість педагогічного персоналу, такі оцінки, особливо не в комісіях, були часто перебільшені й не відповідали знанням студентів. Ті наукові робітники, що вимагали знання та не робили ніяких послаблень, були об'єктами всяких нападків та доносів. З безлічі таких випадків мені пригадується зараз два. Один випадок був у 1933-34 навчальному році в Запорізькому індустріальному інституті зі студентом на прізвище Гальбом (по національності жид). Цей студент увесь навчальний рік мав незадовільні оцінки контрольних робіт з дисципліни машинознавства, яку я викладав. Через те, що Гальбом був парттисячник, майже після кожної контрольної роботи мав зі мною розмову директор або його заступник навчальної частини, підкреслюючи своє здивування, що такий, мовляв, здібний студент та парттисячник чомусь увесь час одержує в мене „незадовільно” (2). Ця справа була вивинута особливо під час іспиту Гальбома перед комісією. В більшості випадків комісії склалися з трьох наукових робітників, а в цьому випадку нас було лише двоє: я та мій асистент. За хвилини 15-20 до того, як я мав викликати студента Гальбома, до аудиторії прийшли: директор, його заступник, партторг, профторг, комсорг та голова секції наукових робітників (за винятком одного, всі були жиди). Я відчув, що це має бути іспит не для Гальбома, а для мене. Щоб усім було видно, що буде писати Гальбом, я викликав його до дошки (деякі студенти писали свої

відповіді на папері біля столу). На всі запитання з різних розділів дисципліни, на протязі двох годин, він давав незадовільні відповіді. Врешті директор не витримав і голосно сказав: „Скільки можна?” Після цього я Гальбома відпустив, поставивши йому незадовільну оцінку. Всі прибувши на цю імпрезу зараз же вийшли. З коридора доносились їх голосні розмови на цю тему. Коли на засіданні професорської ради прийшло до справи Гальбома, я запропонував звільнити його з інституту, як нездатного бути інженером. У відповідь на це директор заявив мені, сміючись: „Парттисячників посилають до ВТУЗ-ів не для того, щоб їх звільняли, а для того, щоб навчили та випустили інженерами”. Гальбом був переведений на слідуєчий курс з „хвостами” по машинознавству та ще з якоюсь дисципліни, якої назви не пам'ятаю. Чим скінчилася справа з Гальбомом я не знаю, бо того літа я виїхав з Запоріжжя.

Другий випадок був у Дніпропетровському інституті інженерів транспорту (ДІІТ) зі студентом Гладченком (українець). Він належав до категорії бувших червоних партизан. Добрався до четвертого курсу електротехнічного факультету ДІІТ-у. Декілька разів пробував складати дисципліну „основи електричної тяги”, яку я викладав, але не міг одержати задовільної оцінки. Після кожної невдалої спроби він ходив скаржитися до партійного осередку на „несправедливе” ставлення з мого боку. Приблизно після п'ятої невдалої спроби Гладченка, начальник навчальної частини ДІІТ-у, член партії, сказав мені офіційно, що є скарга на мене з боку Гладченка, та що партторг запропонував начальникові навчальної частини перевірити цю справу, організувавши для цього відповідну комісію. Комісія була створена в такому складі: голова — начальник навчальної частини, члени — я та доцент кафедри, якою я завідував. Після трьохгодинного засідання комісії та безліч запитань Гладченкові, начальник навчальної частини відпустив Гладченка, а нам сказав написати протокол засідання, визначивши „незадовільну” оцінку. Що трапилось далі з Гладченком — не знаю, бо він залишив ДІІТ, але не залишив в спокою мене, бо написав про мене в часописі „Зоря” та дописав на мене до НКВД. Після арешту та під час перебування на слідстві, мені дуже часто нагадували про існування моїх „приятелів” та про мої, як слідчі називали, „переслідування” студентів, заслужених членів партії.

Дуже важлива робота студента, яка завершувала всю його роботу в ТІІЗ-і — дипломний проєкт — була в 1928 році ліквідована, як непотрібна та нічим не замінена. Це значно відбилосся на якості фахівців, яка і до того була незадовільна.

При виконанні дипломного проєкту студент мусів поновити свої знання з важливіших дисциплін свого фаху, простудіювати літературу, споріднену з його фахом, пригадати обладнання підприємств, яке він бачив під час виробничої практики, систематизувати всі знання, набуті за час навчання, та привчитися до самостійної діяльності на виробництві.

Ті, що дбали про відміну дипломних проєктів, дивились на справу інакше: їм досить було якнайшвидше випустити свого „червоного” й „пролетарського” фахівця, який міг би тероризувати старих фахівців, та зумів би підганяти робітників до виконання плану, згідно доручення партії та уряду. На практиці виявилось, що цього не досить, бо треба приймати активну участь у виробництві, щоб знати як підганяти та тероризувати інших, а без відповідної підготовки це неможливе.

Проїшло 3-4 роки, як під тиском обставин заговорили та почали писати в пресі про відновлення дипломних проєктів. В 1933-34 навчальному році дипломні проєкти були відновлені, при цьому було багато виголошених пропагандивних промов та написаних газетних статей про те, що це, мовляв, не є повернення до старого, лиш „старе по формі, а нове по змісту”. Але суть осталася ця сама, дипломні проєкти по формі та змісту залишалися такими, якими були в старих школах, бо ця справа була там поставлена добре.

Наукові звання на Україні після революції мали такі назви: викладач та професор. Викладачі ділилися на старших та молодших, а професори на професорів I-шої та II-гої групи. Після реформи шкіл у 1930 р. введено нові назви: асистент, доцент та професор, при чому асистент не рахувався науковим робітником, а лише тим, що готується до наукової діяльності та має стати науковим робітником. До цього були введені наукові ступені, а саме: кандидат (відповідних) наук та доктор (відповідних) наук. Введені були обов'язкові наукові роботи та їх людський захист. Той, хто захистив кандидатську наукову роботу одержував науковий ступень кандидата наук та мав право на наукове звання доцента і посаду з такою назвою. Той, хто захистив докторську наукову роботу, одержував науковий ступень доктора наук та мав право на наукове звання професора з тою самою назвою.

Крім того існували викладачі, але це стосувалося до викладачів мов, військових дисциплін і т. п. Часом запрошувалися на роботу з виробництва інженери, які не мали наукового ступення, і їх називали просто інженерами. Наукове звання могли надати без наукового ступення, коли для цього був виробничий та педагогічний стаж. Цими справами займався „Всесоюзний Комітет Вищої Школи” (ВКВШ) в Москві.

Були випадки, що науковий ступень давали теж без виконання і без захисту наукової роботи, але для цього треба було мати „заслуги”.

Метода навчання, після революції, коли стали творитися технічні школи, залишилася та сама, що була в старих школах — лекційна. Через те, що на партійців і прихильників вислову „ми старий світ зруйнуєм, а новий збудуєм”, все старе діяло, як червона плахта на еспанського бика, почалися розмови та писанина в часописах про зміну старої методи на нову. І була найдена нова метода — лаборторна, що частково примінялася в Америці.

Суть цієї методи полягала в цьому, що замість лекцій, студенти мусіли проробляти дисципліну самостійно в лабораторії, маючи під руками програму, підручники та обладнання. Професор чи викладач, визначав кожний раз, що саме студенти мали проробити, керував процесом проробки та давав пояснення кожному окремому студентові, відповідаючи на його запитання. В Америці звичайно було легко примінити цю методу, маючи для цього все необхідне та добре підготовлений контингент студентів. Не важко уявити собі, що з цієї методи вийшло в совєтсь, коли взяти під увагу слабу підготовку студентів, відсутність обладнання та злиденну кількість відповідної літератури. Не могло бути й мови про відповідну кількість літератури з належної дисципліни. Не вистачало звичайних підручників, щоб дати кожному студентові по одному примірникові. Мені доводилось мати на двох-трьох студентів по одному підручнику, при відсутності всякого обладнання. Нераз доводилось робити вигляд, що примінюєш „лабораторну методу”, а в дійсності була це лекційна метода, з додатковими поясненнями з проробленого матеріалу. За кілька років ті самі „наукові робітники”, що раніш галасували за ліквідацією лекційної методи та введення „лабораторної”, примушені були, згідно розпорядження партійних органів, почати агітацію за введення лекційної методи, „старої по формі, а нової по змісту”.

Пригадую одного з них, Івана Миколаєвича Рубана, що в 1928-29 рр. галасував за „лабораторну методу”, а в 1933 році примушений був агітувати за „лекційну методу”. Обидва рази я був свідком цього. Це робилося у великій залі на загальних зборах педагогічного персоналу та студентства. Так ганебно була зіпсована, а потім викинена як непорібна, може й досить добра метода, коли її розумно примінити.

Приблизно в тому ж році (1933) були введені обов'язкові консультації. Вони, правда, не були оголошені обов'язковими для педагогічного персоналу, бо могло виникнути питання про оплату тих годин, які доводилось витрачати. Ці консультації були організовані, як добровільне додаткове навантаження кожного наукового робітника, без усякої оплати за них. Іншими словами — це було організовано на зразок державних „добровільних” позик, які таємно називалися „добровільно-примусовими”. Попробував би хтонебудь з наукових робітників відмовитись від цих „добровільних” консультацій. Щоб не примушувати студентів ходити до школи на консультації, секція наукових робітників спілки „Робос” запросила своїх членів ходити на консультації до студентського гуртожитку. Консультаціями користувалась велика кількість студентів (до 90%), бо всім важко було розуміти те, що викладалось на лекціях та що було надруковане в підручниках.

Крім консультацій примінювався т. зв. „буксир”, тобто до здібнішого студента приділяно слабшого

і цей перший був зобов'язаний через цілий час підтягати свого слабшого товариша.

Щоб примусити наукових робітників та студентів більше працювати, було введено „соціалістичне змагання” та „ударництво”. Крайніх студентів стали титулувати „ударниками”. Незабаром після виникнення „стаханівщини” почалась агітація партійними органами за складення окремих умов про „соцзмагання”. Це швидко перекинулось і на школи. По вищих школах почали організувати змагання між окремими студентськими гуртками, курсами, факультетами а також між окремими школами. Приміювалось також змагання між науковими робітниками. В більшості старалися, щоб провінційні школи змагалися з московськими (столичними). Складалися умови, витрачалися кошти та час на подорожі делегацій від однієї школи до другої, провадився контроль виконання умов на „соцзмагання”. Як нагорода, кращим гурткам видавалися червоні прапори.

Відстаючі гуртки одержували прапори з рогожі. Навколо цього було стільки галасу на всяких засіданнях, зборах та в директивах від керуючих нарядних організацій, що важко це все собі уявити тому, хто цього не переніс на своїй шкірі. В найгіршому, або вірніше кажучи — в найдурнішому положенні опинилися наукові робітники, бо з одного боку вони підписували зобов'язування на „встигаємість” студентів, тобто підготування їх так, щоб вони одержали гарні оцінки, а з другого боку вони мусіли вимагати знання від студентів, а при його відсутності ставити незадовільні оцінки.

Були випадки, що деякі наукові робітники, щоб не викликати нападів на себе ставили задовільні оцінки тим студентам, які цього не заслугоували.

Можна сказати, що і „соцзмагання” і другі міроприємства партії та уряду в школах не дали тих наслідків, яких вони сподівалися.

ВОЛОДИМИР ПОДІЛЬСЬКИЙ

Я ЗНАВ ЙОГО...

(Уривок із спогаду*)

Ближче пізнались, й можна сказати на довгі роки заприятелювали ми з другом Василем перед чвертьстоліттям на гімназійній лавці після ...дужання або... хлоп'ячої бійки, що тривала всю велику перерву, тобто п'ятнадцять хвилин а що ні він мене, ні я його перемогти не могли, бо приблизно були однакової фізичної будови — то як тільки задзвонив дзвінок на наступну (четверту) перерву, ми даліше зчипились за чуби й знову не могли один одного „покласти на лопатки” і так боротьба наша не знати чим закінчилась би, такий завзятий був він, якби біда не надіслала одіюкну кляси. Нам обом добре перепало, але під час переслуху ми на себе обвинувачень не подавали, бо це було б нижче нашої честі. Минали роки. Мене доля закинула в іншу гімназію, так що вдруге ми побачились вже після матури.

Він вже був тоді членом Окружної Екзекутиви Організації і клав натиск не тільки на вироблення залізної дисципліни, але й ідеологічне вироблення. Пригадую, що я нарікав на те, що тяжко зубрити „Націоналізм”, книжку д-ра Донцова, бо багато чужих цитат (а я рахувався тоді до здібніших учнів) та й „взагалі вона тяжко написана”. Він найперше провів, чи я дійсно читав, а згодом зі спокоєм промовив: „А чи ти думаєш, що „Капітал” Маркса легше написаний, а ось комуністи вивчають його завзято. Нам же з ними змагатись доведеться...” З того я міркую, що він мусів вже тоді читати „Капітал”. Це приблизно два десятків років тому! Очевидно, не для розваги, ані з захоплення перечитував грубий том, але готуючись до безпощадної боротьби з найбільшим ворогом України й людства, до боротьби, в якій мобілізується всі роди зброї.

* Вступні примітки Автора пропускаємо—Ред. „В.Ш.”

В тому ж приблизно часі ледви мені вдалось одного літнього вечора зтягти його з невістріленого гарматного стрільна, яке він гатив молотом, сівши на стрільно ніби на коня, бо йому для якоїсь мети треба було розкрутити голову того стрільна. Відважний був такий, що я йому завидував! Хоч відважний, та одночасно винахідливий конспіратор. Звичайно відважні революціонери нерідко нехтують правилами конспірації й обережності, особливо ж коли після довгих років щоденної чи пак щомінутної конспірації вона їм „проїдається”. Не з тої глини був мій друг. Пригадую, ми не стрічались інакше, як під час вечірнього сумерку при бічному вівтарі в церкві або ж і в костелі. Тоді клякали недалеко себе до молитви і після „Отчешашу”, коли впевнились, що ніхто не слухає й не бачить, звітували за програмою, ділово, коротко. В такій обстановці десь в тому ж часі я виклав пляч побудови землянки, що до неї вхід чи радше механізм, який мав відкривати вхід, мав бути вбудований під повалою сільської стодоли чи хати. Треба було бачити, з якою увагою, без звичайної в нього іронічної посмішки, він вислухував мого проєкту! Не треба при тому забувати, що було це в часі, коли в Проводі ще т.зв. „зелені кадри” не дискутувались, а на обрії ще не було видно 2-ої світової війни й повинно було минути добрий десяток років, поки славна УПА стала користуватись землянками на широку скалу.

Ще кілька разів я мав змогу пересвідчитися про те, що був він і відважний і обережний, але не очайдух. На т.зв. старшинському курсі він був інструктором й показував „штуки” з гранатою. До сьогодні переходять мені мурашки по тілі від тих штук”. Хоч не був шефом штабу Української Повстанської Армії,

то вже в 1940 р. йому доводилось зібрати свою повстанчу практику й всі ще небагаті в той час матеріали із т.зв. протипольської партизанки (з 1939 р.) та сконструювати еляборат із засадами повстанчої боротьби. Не можу ствердити наскільки користувались цим еляборатом пізніший Головнокомандувач УПА, ген. Т. Чупринка та його шеф штабу, ген. Перебийніс, але маю підстави прийняти, що або вони ознайомились з цим еляборатом ще в Кракові перед вибухом німецько-більшевицької війни.

Річ в тому, що друг Василь на 2 або 3 роки до другої світової війни, після одного „екса”, був засуджений польським судом позаочно на досмертну тюрму і ховаючись в різних місцях (пригадую, як я прів у Львові, шукаючи відповідного фризера, щоб зробити йому добру перуку), виконував найтрудніші організаційні завдання (покійний Ярослав Старух тоді висловлювався про нього, як про дуже здібного й такого, що його переросте, революціонера), мусів практично завжди ходити з зброєю в руках і був першим справжнім „підпільником”, а в останні дні панування Польщі організував й керував немалими відтинками тої протипольської партизанки, що мала місце на Підкарпатті вже в 1939 році. Здобутий в ті роки досвід він передавав чи то на письмі чи усно своєму Проводові вже на переломі 40 і 41 рр., тобто Бандері і товаришам. Помножений довгими роками піднімецької й підсовєтської займанщини, цей партизанський досвід він напевно застосовує в теперішній краєвій боротьбі.

* * *

Це, мабуть, зовсім щасливо для теперішньої надміру жорстокої фази краєвої боротьби, що про сьогоднішніх керівників боротьби ми закордоном знаємо не багато, як не багато знали й про те, що один із керівників теперішньої боротьби, друг Василь з розмислом не висувався на головні пости в організації, тобто ще до вибуху війни в 41 р. А все ж друг, про якого згадую фактично відповідав за всі з великі похідні групи, що мали вправді окремих з широкими уповноваженнями Командантів але хтось мусів координувати все; він побіч Косаря-Тараса-Маївського найдовше й найдалше побував на Центральних Землях України та мав уповноваження від голови Державного Правління п. Ярослава Стецька повторити чи пак довести до повторення в Києві Акту Відновлення Української Державності. Після вересневих арештів, проведених Гестапом в цілій Україні в 1941 р., він займав 3-тє місце після самого Провідника всієї Організації. Але все те діялось якось незаметно й для найближчого оточення.

* * *

З моментом створення УГВР займає там визначне становище й рахується до найближчих співробітників Генерального Секретаря. Та про ту його діяльність щойно майбутнє скаже своє слово. Є всі підстави думати, що буде це майбутнє величне, як величюю є сучасна боротьба українського народу проти найнебезпечнішого й найміцнішого ворога України й світу.

Про так званий політичний нерв друга Василя я переконався в одній з розмов ще в 1941 р., коротко перед вибухом німецько-більшевицького зудару. Так склалося, що перебуваючи деякий час в одному із західноєвропейських осередків я не мав змоги знати щось більше про те, з якими плянами на схід йдуть німці, а з якими українська революція. Правда, були дуже обширні інструкції, але мене цікавило питання, чи і яку домовленість з німцями мають наші.

Посміхнувшись, Він з'ясував мені цю справу простіше від всяких доповідей чи інтерв'ю приблизно так: „Партія проти нас, а війско дало вичуту, що скільки зуміємо zorganizувати в Україні та поставити німців перед доконані факти, то те й буде”. При тому не замітив я в цілій його поставі ні крихти розчарування, ані молодечого захоплення від самої думки про марш на Львів й золотoverхий Київ. Він був втіленням холодного політика. Зрештою, як знаємо, все докладно так і сповнилось. Розмовляли тоді теж про другі більш особисті справи і він вже в травні 1941 року сказав, що якби так треба було щєраз емігрувати то не піде, але залишиться в Україні. Так і зробив. А передбачування його про можливість нової еміграції, що мала прийти за чотири роки були для мене трохи передчасні й перебільшені, бож німці показали на прикладі швидкого завоювання Франції, що вони вмітять йти і в ССРС з великим успіхом вперед, все вперед, і як тут, думалось мені, передбачувати чергову для нас еміграцію.

* * *

Та передбачування нового національного ісходу здійснились, як здійснились передбачування ген. Чупринки, що німці, хоч дійдуть до Кавказу, то мимо цього заломляться, як і сповнилось інше передбачування Чупринки і його штабу, висказане в 1944 році, тоді, як всі майже українці тішили себе думкою, що Західні Альянти, після розбиття Німеччини, підуть далі походом на Советів — а саме, що така війна не буде скоріше, як за 10 років а тому підпільну боротьбу УПА та ОУН треба запланувати принайменше на 10 років.

* * *

Хтось десь цитував листа з краєвих матеріалів після смерти ген. Чупринки, з якого виходило, що один з друзів просить надіслати йому твори Кейнеса, щєбто одинокого поважного економіста, якого Захід протиставив Маркові в ділянці політичної економії. Я майже певний, що це просить друг Василь. Отже, коли серед диявольських піденкаведівських умовин життя провідні люди української революції прагнуть і студіюють поважні праці з економіки політики (бо й справді чи багато українських націоналістів у спокійних умовах еміграції знають, чи вивчають Кейнеса?) — то з вірою, з подивом глядімо на боротьбу України, вона бо в досвідчених, завзятих і розумних руках.

(„Вісник” ч. 2.)

ПЕТРО КІЗКО

УСТИМ БЕЗРІДНИЙ

Від редакції: Друкуємо кілька уривків з повісти Петра Кізка „Устим Безрідний”, над якою автор тепер працює та підготовляє до друку. В першому розділі, надрукованому в „Українському Самостійнику” ч. 28-129 за 1952 рік, оповідається про те, як після советсько-німецької війни повернувся в рідне українське село один фронтовик — Устим Безрідний, до своєї сестри Уляни, яка жила без батьків. Однак Уляна дізнається, від самого Устима, що він не є її справжній рідний брат, а тільки прийшов з війни під ім'ям її брата. Сам він прибув із українського повстанського підпілля, а його справжнє прізвище — Максим Репітко.

Подасмо далші два розділи з названої повісти П. Кізка.

II

Старий Прибийбіда, Пилип Кіндратович, Грицьків батько, робив для колгоспу бочівки, лагодив вози та гарби, і іншу дрібну всячину: борони, рала, тощо. Був він людиною поважною, солідною, мало коли вступав у розмови з селянами і керівниками села, активістами, партійцями, членами сільради й правління колгоспу, але вже коли скаже якесь слово, то не одного з пантелику зіб'є. Одного разу, коли до нього присікався голова колхозу, що він робить для бочівок слабі обручі, так, що розлітаються клепки, Пилип Кіндратович сказав голові:

— Не обручі слабі, а клепки, товаришу голово. Клепки слабі в нас...

Не знати, чи зрозумів той Прибийбідів дотеп голова, чи ні, а тільки Пилип Кіндратович так тоді смівся, що голові аж моторошно стало.

Гострий був старий Прибийбіда. Може саме тому й любили його селяни-колгоспники.

— Це, — казав дехто жартома, — селянський інтелігент. Вже як скаже він що, то наймудрішому партійцеві темно стане.

І в родині був Пилип Кіндратович гострий, суворий та вибагливий. Не один раз він мав свою домашню, хатню дискусію з сином Грицьком.

— Хоч ти й на фронті був, з німцями воював, — казав він синові, — а дурний, як огірок, і зелений такий же. Ти от хвалишся, що красна армія німців побідила, пів Германії завоювала. А скільки вас вернулося назад? Якими вернулися? І що принесли з собою з фронту? Ось ці бочівки, що я їх роблю для колгоспу, оцю мою згорблену спину! (при тих словах батько показував синові худу згорблену спину). П'ятнадцять літ працюю над обручами, і досі слабкі обручі. А ти німців, кажеш, побідив.

Грицько справді не мав чого казати батькові, коли бачив, як батько тяжко працює і як мало за те має,

а в хаті на столі навіть путнього хліба немає: з суржиком якимсь перемішаний.

Але Грицько вже все перетерпів, як терпів він усякі лиха на фронті. Одного він не міг стерпіти — Уляниної зради. Так щепетливо до нього озивалася і такою милою робилася перед ним, і майже сама про зустріч із ним натякнула, бо — „Ти Грицьку, віде не буваєш вечорами!” — казала, а опісля отаке посьміховище з ним вчинила.

Батько другого ж дня ранком запримітив Грицькову неспокійність, але нічого йому не сказав. Тільки мати висловила своє спостереження:

— Щось ти похмурнів, сину.

Ранком Грицько пішов на роботу до МТС, як прибитий чимось. І щойно він вийшов за хвіртку, як до Прибийбидиною двору підійшов Степан Мазута, низенький, присадкуватий, з широким лицем і кирпатим, аж трохи ніби сплещеним носом, рудоволосий, як Фріц, яких він сам так багато бачив на фронті.

— Дорого здоров'ячка, Пилипе Кіндратовичу! — привітався він до старого Прибийбіди, що саме обтягав обручем нову бочівку.

— Дай Боже! — відповів байдуже Пилип Кіндратович, а потім цікаво зиркнув з-під лоба на Мазуту. — Чи може забув уже про Бога?

Мазута покутильгав на вилиці до двору Прибийбіди, вмотився на колоді коло нього, скрутив з газети та махорки цигарку й заговорив з виразом повної поважності та серйозності:

— Ви, Пилипе Кіндратовичу, нащот Бога того, як його... не дуже. Бо в наші времена, в епоху, сказати би, наступлення соціалізму на капіталістическіє оточення, Бог, Пилипе Кіндратовичу, ні при чому. Понімаєте?

Пилипові Кіндратовичові після тих Мазутиних слів так стало нудно, що він готовий був упасти на бочівку й виблукатись. А крім того старого Прибийбіду взяла якась злість, що він аж обруча зігнав, стискаючи його.

— І хсч наша, радянська значить, влада признала церкву і попов, то це, Пилипе Кіндратовичу, не що інше, як тактика. Панімаєте, що таке значить тактика?

При цих словах Мазута показав свої зуби, дрібні, як у миші. Потім аж зареготався.

— Ти що, Степане, — озвався злобно до Мазути Пилип Кіндратович Прибийбіда, — політграмоту прийшов мені преподавати, чи що?

— Та ні, не політграмоту. Я тільки прийшов вам сказати, що з вашим Грицьком справи плохі. Залюбився, небога, в Уляну Безрідну, а Уляна на нього... як би вам розтолкувати...

Старий Прибийбіда кинув свою працю й пильно прислухався до Мазутиних слів. Ці останні слова заінтригували старого, він відчув, як неспокійно

забилося його серце, бо, може, саме Мазута знає, чому Грицько став такий похмурий та тривожний.

— Ну, що Уляна на нього? — перепитав хвилююче Пилип Кіндратович.

— Наплювала, сказати би, — ординарно відповів Мазута і знову засміявся заразистим їдким сміхом. — Він до півночі вчора на її городі стричав, як солом'яне опудало, а вона не вийшла, бо другого має.

Цього було вже досить, щоб старий Прибийбіда розлютився. А вже ж — як він, оцей рудоволосий, щелепатий, недобитий Мазута, міг так глузувати з його сина, хоч би в Мазутиних словах і лежала правда!

Пилип Кіндратович відсунув набік недокінчену боцівку й звівся з місця, очима вп'явшись в Мазуту:

— Як ти сказав, мазюго, про мого сина? Га?

Мазута хоч і на фронті три роки відбудув, хоч і під гарматними стрільнями та під бомбами побував, а ще ніколи не мав такого страху, як оце тепер перед старим Прибийбідою. Ще коли б на фронті — цей страх видавався б нічим, бо там і так кожний на загин чекає. А тут, на мировому Прибийбідиному подвір'ї навіть пловка дістати в обличчя — страх.

Але Пилип Кіндратович ані не плюнув Мазуті в лице, ані не зробив навіть найменшого поруху, тільки сказав твердо і грізно:

— Вийди з двору мого, негодю!

Мазута виплюнув з рота заслинений „бичок“ махоркової цигарки, взяв милицю в руку, обіперся на неї й мовчки рушив до хвіртки.

— Зря, Пилипе Кіндратовичу, серце на мене маєте. Я вас хотів, як лучче. Уляна не любить Грицька, а я для Грицька підходящу пару маю. Моя сестра Настя за ним того, убивається. Чого ж би йому ще треба? Зря, Пилипе Кіндратовичу.

Та й вийшов, вірніше, вишкандибав з Прибийбідиного двору.

Пилип Кіндратович знову взявся за роботу, хоч вона йому не йшла тепер до рук. Йому нараз стало жаль, до щемоту серця, жаль сина. Майже вісімнадцятирічним узяли його на фронт, близько чотирьох років пробув він на війні, зовсім ще малим, дитиною, можна сказати. Думав, що вже ніколи не побачиться з ним, що вже на все життя втратить єдиного свого сина, за яким мати проплакувала дні і ночі. Слава Богу, вернувся, цілий і неушкоджений. Сподівався батько, що як мине війна і вернеться син, інакше життя настане, крапці порядки заведуться, не такий колгосп важкий стане, більше волі і більше права прийде. Аж сталося, як не гадалося. Ті самі злидні, і та сама праця, і те саме безпросвітне нужденне життя. Він, Пилип Кіндратович, та й мати Грицькова, старі вже, не годні заробити як слід на прожиток, то й мусіли замість науки віддавати Грицька на роботу до емтеесу. Як може, жаліє старий Прибийбіда Грицька, а тут оцей кучолобий Мазута глузувати заходився над ним. Ну й що з того, що він допізна протоквся на Уляниному городі, ждучи її? Люди молоді, серця запальні мають, то й хай собі товчуться

хоч до ранку. А Настя? Убивається, каже, за Грицьком?

Пилип Кіндратович при цій думці скривився, ніби зуб йому хто в цю хвилину вирвав.

— Та там же таке миришаве та погане, що страх глянути на неї! Очі маленькі, як головки сірників, обличчя куде, розпливчате, як невдало спечений коржик, а ніс такий бараболькуватий, що аж смішно. Та ще коли б путня дівчина була, ще б нічого, а то все в колбуді між комсомольцями третесь. Тьху!

Аж сплюнув старий. За тими своїми міркуваннями й не зчувся, як надійшов вечір і як на подвір'я увійшов Грицько. Він був смутний, задумливий і мовчазний. Проминувши батька на дорозі до хати, ні словом не обізвався до нього. Аж батько сам зупинив його:

— Чого ти дмешся, сину?

— А так собі, тату! — з порога відповів Грицько, пробуючи усміхнутись. — Матері ще не було?

— Ні, з буряків приходять пізно. Все ту тлю прокляту обтрушують.

— То й Уляна ще не вернула, — подумав Грицько про себе, а до батька звернувся: — Вечеряти є що?

— С. Витягни з печі борщ. Більше нема нічого.

Грицько хотів уже відчинити сінісні двері, як з-за воріт почувся тонкий дівочий голос:

— Добровечір Пилипе Кіндратовичу і тобі, Грицьку! Що це ти в клубі не буваєш? Бач, фронтовик, за вітчизну бився, а такий неактивний!

Грицько впізнав за ворітьми Настю, Степана Мазути сестру. Хоч він не чув дотеперішньої розмови Мазути з його батьком, але відчув, що Настя шукає причіпки до нього. Та він її не те що не любив, а прямо таки ненавидів. Надто вже була вона задикувата та зазнайкувата, хоч і не було чим зазнаватися, хіба що тим, що в газеті про неї написано, як про знатну комсомолку-буряківницю.

— Добре, прийду колись, — з чемности відповів Грицько.

— То може сьогодні? — зацікавилася Настя.

— Може й сьогодні.

— Приходь! — гукнула вона й зникла за рогом сусідньої хати.

Повечерявши, Грицько переодягся й справді рушив до клубу. Там щовечора збиралася сільська молодь, грали в шашки, доміно, дехто читав газети, інші правили різні теревені, хто про війну, хто про мир, хто про трудодні. Але цього вечора найбільшою новиною в клубі були розмови про поворот з фронту Уляниного брата — Устима. Найбільше цокотіли про нього дівчата:

— Якби ти бачила, Маріє, що то за парубок, нівроку. Я ще знала його до війни, ніби зовсім малим ще хлоп'ям, а тепер він такий здоровий, такий високий, чуб, як у лева, а плечі такі широченні, що й у клубівські двері, мабуть, не вмістяться!

— А гарний який! Лице таке смугляве-смугляве, як у цигана, а очі широкі-широкі, як наша бурякова плантація.

— І ти бачила його?

— Ні, не бачила, але мені розказували про нього.

Так Устим Безрідний став серед дівчат майже легендою. А як Грицько зачув, що до Уляни повернувся її брат Устим, він кинув у клубі Настю Мазуту, що щбетала йому про чудесне життя на землі колгоспній, та й подався впрост до Уляниного двору.

— Який дурний, який дурний! — кляв себе по дорозі. — Та це ж вона з братом була вдома, як я під вікно зазірав до неї. Це ж Устим повернувся з фронту, а я думав, хлопець якийсь був у неї! А ще фронтовик — тху!

Вечір був теплий та зоряний, з левади в село тягло запахом садів й левад і від того запаху Грицькові ставало так весело та радісно, наче перед ним розчинилася брама соняшного, незбагненого далекого світу, про який можна лише мріяти.

Коли Грицько порівнявся з Уляниною хатою, зупинився біля хвіртки, прислухався. Ніде не чути було нікого. Дивне почуття огорнуло всю Грицькову істоту. Вона ж напевно в хаті і, може, саме в цю хвилину думає про нього, але не знає, що він чекає на неї. Постукати в вікно? А як там брат, і вийде він, або озветься він. Що тоді він скаже йому? А, зрештою, що ж бо тут такого, коли б і сказав, що хоче бачити Уляну. Адже він не дигина, хіба він не знає, не розуміє... А може її вдома нема? Ба й світла не видно в хаті.

Грицько відхилив поволі хвіртку, перейшовся повз хати, в якій було темно. А тоді, не помічаючи сам свого вчинку, перейшов подвір'я і спустився вниз, до городу, де вчора на неї чекав. Може сьогодні вона сподіватиметься там на нього?

Раптом з городу, з-за темних силуетів соняшників, почув Грицько дівочі слова:

— Добре. Я нікому не скажу, Устиме. Тільки я не знаю, що воно буде тепер, як мені людям казати...

— Уляна! — впізнав по голосі Грицько.

І ще ближче навшпиньках підійшов до голосу.

— Кажі, що брат. А що на скрипці не граю, забув, значить. Чотири ж роки!

Грицькові задзвеніло, загуло в вухах:

— Кажі, що брат.

А потім застукотіло серце, запаленіло лице, як в окропі:

— А хіба він не брат?

Тихцем, як заць, пробрався через густі кущі смородини, швидко перейшов подвір'я назад і опинився на вигоні села.

Забіг до клубу, знайшов очима Настю, відвів її набік і сказав тихо, майже на вухо:

— Насте! Я хочу з тобою говорити!

III

Доки Устим зібрався йти на реєстрацію, його викликали самого, і то не до сільради, а аж до району. За кілька днів по тому, як він прибув із фронту, до нього прибув якийсь посланець і вручив йому запечатаного листа, в якому на фірмовій урядовій блянці було

надруковано, що районний відділ МГВ просить його приїхати до району.

Устима всього стрясло, як він це прочитав. „Бісові душі! — думав про себе Устим. — Не встиг оглянутися, обдивитися, загізнатися з людьми, як уже рознюхали, псячі сини!“

Правда, Устим цю місцевість добре знав, бо ще за німецької окупації він тут оперував з своїм відділом, але все таки варт було б хоч трохи „очухатися“ в цьому районі. І хоч йому дорога до райцентру також була відома, тепер вона наче іншим напрямом пішла, ніби повернула вбік, за хутір Бахмути, що за річкою в сосняку розташувався, а там... Дубові, ясеніві, кленові й ліщинові ліси, яри, вибалки й провалля. Густі, як урожайне жито, ліси, і пахучі, соковиті, приманливі. Устимові здалося, що в цей мент він аж звідти, за кілька десятків кілометрів, почув той лісовий запах і ту лісову принаду.

А може це ніщо інше, як прояв боягузства? Може це Устима огорнуло почуття страху перед одержаним сповіщенням прибути до райвідділу МГБ?

Устим і справді завагався, чи йти йому на приклик маленького білого папірця, в якому так багато ховалося чогось до щемоту серця незнаного, таємничого, тривожного і, навіть, підступного. Адже він, і саме він найбільше, мабуть, знав, чого варте переступлення порогу будинку уряду большевицької безпеки. Ще б коли не та ситуація, в якій перебуває Устим — пів лиха, або навіть жадного лиха. Мало в яких справах викликають туди людей?

І все ж Устим зважився піти на виклик.

— У всяких бувальцях був, спробую ще й емгевівського меду сьорбнути! — засміявся сам до себе Устим та й вибрався таки в дорогу.

Не менше, ніж Устим, передумала й пережила того дня Уляна. Власне, її становище, як їй здавалося, було куди гірше, важче, ніж Устимове. Справді, як вона могла почувати себе тепер? Коли б хто міг заглянути в її душу, напевно зжахнувся б, розгубився б перед усіма тими болями, муками, нестерпними терзаннями, які робили дівчину до невпізнання смутною, неспокійною, схвилювано тривожною.

Подумати: перед нею малювалися дивні картини життя, на полотнищі яких Уляна бачила то Грицька, якого вона не з власної волі скривдила, принизила, і який тепер навіть „добридень“ їй не каже, то Устима — і брата і не брата, — який приніс їй клопотів, що й сам він, Устим, не може собі ані уявити, ані вифантазувати найбільшою своєю фантазією. Спочатку була прийняла його як рідного брата, з сестриною любов'ю, а оце вже та сестрина любов уступається іншій, якийсь химерній, незбагненній і розумом та свідомістю неопанованій любові — дівочій.

Може, це Улянинне поступовання варте осуду, а, може, навіть і зневаги? Адже ще так недавно вона говорила з Грицьком, і обіцяла йому зустріч, і в душі та в уяві вимарювала його образ, а тепер — Устим. Але що вона може зробити, коли серце часом

може завести наймудрішу та найвольвішу людину під дурного хату. Коли б вона могла отак узяти в руки серце, здушити його, щоб не рвалося, щоб не билось пташкою в клітці, і втамувати свій порив, запал і рвучкі, як гірські струмки, почуття. А так лишень візьметься руками за груди і чує, як неспокоїно вони хвилюються. Сентименти? Але хто заперечить, що людина без сентименту — глуха не слухом, а тілом, душею і серцем, байдужна, легкодушна. Навпаки ж, людський сентимент часто веде людину до вчинку, повного відданости, відваги і, коли хочете, пожертви.

То ж нехай осудять Уляну за те, що її серце подалося до Устима, як до рідного, близького і дорогого їй друга. А, може, той осуд спаде, коли люди дізнаються, хто такий Устим, звідки і чого він прийшов сюди?

Уляні аж не вірилося, що вона стільки знає про Устима. Але ж бо він сам їй розповів про себе, без страху, без боязні, прямо, одверто й щиро. Сказав: „Прийшов у ці рідні степи українські з далеких гір Карпат з доручення українського підпілля. На папери твого брата прийшов. Твій брат убитий аж під Рівним”...

— То ти партизан, повстанець? — питала Уляна і їй аж страшно ставало. Не тому, що боялася його, ні. Їй було лячно через один лише помисел: тут він не вховається довго. Надто багато поганих людей розвелосся. І вже думкою потай шугнула до Степана Мазути або до його сестри Насті. Ой, недобрі то люди!

Устим відповів їй, що він і партизан, і навіть недавно — командир загону УПА на Волині й Закарпатті. А далі розповів їй, як вони боролися й борються за волю полтавських садів, херсонських степів, польських лісів, за честь і свободу своїх батьків і матерів, за Україну.

Уляна слухала Устима, як колись у дитинстві матеріні оповідання про далекі красиві краї, про які тільки в книжках писалося. А тепер Устим говорив їй про Україну. І хто його зна, може таке бути чи ні, щоб з кількох разів, ба навіть з одного разу почутого про щось, повірити і навіть захопитися отим „щось”? Скільки живе Уляна, вона майже нічого не знала про Україну. Жила, працювала, ходила по землі, милувалася розкішними левадами й садами, лісами й перелісками, волошками й чеберцями, блакитним небом і сліпучим сонцем, а не знала, що ця земля і все, що є на ній і над нею — Україна. Ні? вона знала, що це таке Україна. Тільки не знала, чи отакою вона повинна бути, чи ні. І хіба може бути іншою Україна? Тут же немає ні пана, ні капіталіста, ні наймита. Всі працюють у колгоспі, всі одержують трудовні і всі бідують. Ну й що з того? А он Степан Мазута та й Настя, його сестра, все на зборах виступають та кажуть, що в Германії ще гірше, що там люди без роботи прямо таки вмирають. А Устим каже, що Україна не такою повинна бути, без колгоспів, без большевиків і без москалів...

Передумє отак Уляна і аж думки своєї лякається. Вона і вірить Устимові, і любить його, і боїться.

Та ще ось цей виклик Устима до району. Пощо його викликають?

Коли він дістав листа від якогось незнайомого посланця і перечитав його, Уляна бачила, як він змінився на лиці, як похмурнів, брови стяглися так, ніби то зроблено чиясь рукою. Спитала: „Що це за лист?”, але Устим нічого не відповів. Тільки сказав, як відходив:

— Може ще побачимось, сестро-подруго...

Та й поцілував злегка в чоло. Уляна не встигла вже й спитати — чого ж то так: „Може ще побачимось?...” — Устим був уже за сосняком, що ріс біля Уляниної хати.

Довго дивилася йому вслід, а потім зідхнула від якогось невиразного почуття і тривоги й радості, і пригадала, що їй уже давно час іти на колгоспні буряки.

Але вернімося до Устима.

Він не хотів просити в колгоспі ані коня, ані ще чогось там, щоб поїхати до району, бо знав, що випросити в правлінні щось подібного — то легше сто кілометрів пішки пройти. То ж рушив семикілометровою дорогою пішки.

Хоч який був Устим (Устим? Та ж він — Максимом звався змалку, і прізвище мав — Решітко, Максим Решітко, а тепер — Устим Безрідний. Уляна й не знає ще про справжнє його ім'я) випробований своєю твердістю, рішучістю та відважністю, сміливістю і ризиківанням у поступуваннях, хоч який був загартований у жорстоких боях з большевицькими НКВД-МВД і німецьким гестапом, але не можна не сказати, що цим разом він відчував і сам неспокій і, може не менше передумав за дорогу, ніж Уляна. Найбільше його непокоїло дві думки: перша — признання Уляні, друга — виклик до управління МГБ. Як на його підпільно-конспіративну практику, він, здається, забагато сказав Уляні, але як би він мав поступувати, коли мусив видавати себе за брата. Раю чи пізно Уляна дізналася б. Попри всю його схожість на справжнього Уляниного брата, Уляна вже й крім Максимова невміння грати на скрипці завважила різницю між ним і її рідним братом. Убитий брат Уляни з дитинства мав на вказівному пальцеві правої руки, як це казала сама Уляна, шрам (до косарки руку запхав був), якого не було в Максима. Зрештою, Максим, чи то пак тепер уже таки Устим, вирішив діяти перед Уляною цілком одверто й щиро, і ця одвертість та щирість, здається, саме й заїмпонувала Уляні та навіть захопила її.

А виклик? Устимові не вірилося, щоб МГБ так швидко довідалось про нього. А втім... Он уже й районове містечко видніє. Низькі кам'яні будинки, як жуки, розповзлися по широкій низині, оповитій темними смугами лісів.

Устим перекинув на друге плече скинутий від спеки темносиній піджак (Уляна братів костюм дала) й спус-

тився збитою колесами возів та авт і кіньськими копитами дорогою вниз.

Біля сірого триповерхового будинку МГБ було безлюдно, порожньо, наче його хто закляв. Устим не знав, куди сюди заходити і не було кого спитати. Він деякий час стояв, роздивляючись на напис на будинку: „Районное Управление Министерства Государственной Безопасности УССР”.

— Добра безпека! — аж засміявся сам до себе Устим та вже рушив був на другий бік будинку шукати входу, аж це звідки не взявся голос чийсь:

Ге, товаришу дорогий, та якими ж це вітрами тебе занесло сюди? Диви, та це ж Безрідний Устим!

Устим і не спам'ятався, як перед ним виросла постать кремезної, високої людини, молодого віком, десь біля тридцятки, з худим продовгуватим обличчям, рівним, трохи згорбленим, як у кавказьких народів, носом та буйною шевелюрою. Міцні м'язисті руки з засуканими рукавами розхристаної сорочки говорили про те, що з цим чоловіком не варт було б заводитись у якійсь гострішій суперечці, хоч це до Устима, либонь, не стосувалось, бо в Устима теж не бракувало м'язів. (Він і досі пригадує, як одного большевицького комісара в армії, що боролась проти УПА, однією рукою в лісове провалля з болотом скинув).

— Не впізнаєш? — знову з піднесенням мовив до Устима зустрінутий чоловік в розхристаній сорочці.

Устим мусив, звичайно, казати, що „впізнає”, хоч ця роля, яка йому оце накинута незнайомим, вперше баченим у вічі, надто була заважкою.

— Аякже, аякже! — заговорив Устим, ніби й собі радіючи з тієї зустрічі. — Що ж це ви, чи так пак, вибач мені, ти... Що це ти тут робиш друже? (Чорт його зна, друг він чи ні, і чи на „ви”, чи на „ти” називати цього шибайголову).

— О, ти питаєш, що я роблю! — патетично вигукнув незнайомий „друг”. — Ти спитай у дитини, в старого й малого, кожен тобі скаже, що робить Савелій Гачок!

Устимові аж відлягло від серця: тепер уже знає, що цей тип називається Савелій Гачок.

— Та ти не знаєш? Ти що ожив, недавно з фронту прийшов?

— Еге. Недавно.

— А ти не забув, як ми з тобою перед війною малою лопатою окопи вчилися копати. Пригадуєш, ти одного разу колупнув землю, а звідти якийсь слимак виліз, а ти тоді ходу!

Гачок раптом розсміявся так голосно, що чути було десь на другу вулицю містечка. Від того сміху Устимові схотілося поспробувати, чи справді Савелій має такі міцні руки та плечі, як вони видаються.

— А ти тоді ходу! — продовжував кризь регіт оповідати Савелій. — Ото, думаю, вояка буде! А я тоді того слимака в руку та як придушу, як придушу, до смерти задушив клятого. Е, ти не знаєш, Устиме, скільки Савелій Гачок усякого баракла передувив. Німців

душив, своїх гідд контрреволюційних душив, і тепер не дам їм пощади. Не дам!

Савелин сміх перетворився раптом у дивовижну лють. Він увесь почервенів, тіло його затрусилось, а ніс, здавалося, цілковито зробився гачком.

Устимові стало гидко. Отака затята сталінська bestія, скажи на милість! І він же ото вірить у правоту свого сказаного!

— Що ж ти все таки тепер робиш Савелію? — вже сміливіше запитав Устим, бажаючи встановити, з ким має діло, хоч уже й зі сказаного Савелієм не міг добре думати про нього.

Савелій, як і справжній гачок, зігнувся над Устимом і пошепки сказав йому:

— Партії і владі допомагаю ворогів народу той... Понімаєш?

— Понімаю, — тим же словом відповів Устим. — Але ти мені вибач, я мушу йти в службовій справі. Може скажеш, де ти живеш?

— Аякже, скажу, Устиме. Обов'язательно. Он там, за конторою „Заготзерно”, вулиця Кутузова, дом номер 5, квартира шестая. Запиши, та заходь другим разом. Харашо?

— Харашо! — Відповів Устим, записав Савелину адресу й попрощався, спрямувавшись до другого рогу будинку МГБ. У Савелія не хотів питати, куди сюди входить, хай не знає, бісова личина.

Вже відшукавши вхід та переступивши поріг будинку, Устимові нараз промайнули страшні, хвилюючі думки: „Степан Мазута, його сестра Настя, Савелій Гачок... Як їх багато, ткачів жахливих тенет большевицького павутиння! Боже, в що перевернулася Україна!”

В коридорі, біля східців, що підіймалися нагору, сидів за столиком низький присадкуватий дижурний. Устим показав йому викликовий до управління папірець. Дижурний деякий час дивився на Устима, так, ніби міряв, скільки він може важити, а потім написав йому перепустку й сказав:

— Перший етаж налево, п'ята кімната.

Відшукавши п'яту кімнату на „первом етаже”, Устим тихо постукав у двері. Звідти, з-за вузьких високих, зеленою клеюною чи якимсь іншим на зразок цього матеріалом оббитих дверей, почувся голос, який дозволяв увійти Устимові до середини. Відхилиючи двері, Устим машинально помацав за задню бокову кишеню, в якій ховався невеликий „бравлінг”.

У кімнаті застав він чоловіка у формі службовця МГБ і, як підказував перший Устимів погляд на його відзнаки, був, мабуть, лейтенантом безпеки. Він сидів за столом і Устимові не можна було побачити повного його образу, але вже той факт, що лейтенантова низька та широка голова, з кучим чолом, обросле довкола коротким чорним, як смола, волоссям, мало що підвищувалась над столом, свідчив про те, що він був дуже низького росту, хоч ширина плечей вказувала на те, що й ширини самому лейтенантові не бракувало.

МАЛИЙ ФЕЙЛЕТОН

АМЕРИКАНСЬКІ „ЛЮДОЇДИ”

Офіціоз комуністичної партії Советського Союзу „Правда” надрукував (в ч. 166(12368), за 14 червня ц. р.) „потрясальну” статтю, після якої, якщо вірити написаному, мабуть самому Сталінові сняться кошмарні сни про американське людодїство, американських павуків, щурів, їжаків, блощиць, мух, гнид... Прямо жах!!! Та ще й сама стаття так таки й називається: „Американське людодїство”. А що в тій статті понаписувано, що повимальовано! Подумайте тільки:

„По кам’яних східцях ми підводимося на другий поверх пошкодженого бомбами будинку (мова йде про виставку в Пхеняні, присвячену „американській бактеріологічній війні” — прим. наша), відкриваємо двері і відразу попадаємо в царство комах, риб, птахів, зміїв, щурів, мишей”.

Але це ще не все. Жах розвивається далі:

„Ось у прозорих скляних банках і рурах — широкі і малих, багатокутні і прямих — довгими рядами, що оперезали велику залю „вишикувались” короткокрилі коники, чорні жуки, худі павуки, рябі, чорні і сірі мухи. А ось довгий ряд запакованих у скляні банки смугастих риб, морських свинок (бач, навіть морських свинок, — прим. наша), сірих мишей, щурів...”

А коли для „Правди” і її кореспондента з Пхеняну не вистачило й тієї звіроти, щоб налякати громадян Советського Союзу страхіттям американського „людодїства”, тоді, до всього того комплексу жуків, павуків, риб, свинок, щурів, мух і т. п. додано ось яку колекцію створить:

„...Американці скидали звичайно комах і різні речі, заражені бактеріями тифу і анцифаліта: вошей, блощиць, довгоніжок, а також листя дерев, вату, курячі пера”...

Ось які американці! Навіть листя з дерев пооббирали, курам хвості повисмикували, отрутою позаражували і в Корею вислали. Крім буйної фантазії треба бути таки справжнім ідіотом і то московського гатунку, щоб вигадати, як американська людність збирає жуків, павуків, вошей, щурів, ловить морських свинок, риб і т. п. та посилає їх в Корею. А „Правда” називає ту звіроту — „бактеріологічні солдати Трумена!” Генерала Ріджвєя через тих, Бог його знає звідки понастягуюваних комуністами паразитів, називає — „генералом-чумою”.

І як же ж тут советському громадянину не тремтїти перед американцями-„людодїдами” і не обурюватися на них, коли вони не люди, а „людодїди”, „варвари”, „злодії”, і коли в них не генерали, а „чума”, а солдати американської армії, мають на голові роги а ззаду хвості. Чорти ж це, а не солдати! Та

вони вам не тільки блоху, а й скорпіона пустять, крокодила, гіпопотам, верблюда чи слона. То такі американці!

Ось так московські ідіоти маячать у своїй божевільній фантазії.

А себе?

О, советські солдати і советські генерали, комуністичні корейські і китайські „добровольчики” — то люди-„голубочки”, не з хвостами й рогами, а пїр’ячком-пїр’ячком та крилечками-крилечками... Які ж то вони добряги, які чесняги — світ подібних не видав. „Правда” описуючи виставку в Пхеняві жєбонить:

„На виставці багато експонатів, які розповідають про братську допомогу корейському народові з боку Советського Союзу, Китаю, Польщі, Болгарії, Румунії, Чехословаччини, Монгольської народньої рєспубліки і інших країн — медикаментами, науковою консультацією, необхідними припаратами і санітарним транспортом. На виставці можна бачити медикаменти польського сировоточного заводу, советських вакцинних заводів” і т. д. і т. д.

Ну, звісно ж, хїба можна називати сателїтні чи китайські лєгіони „доровольців” в Кореї „військовою допомогою”, або службу советських офіцерів в корейській комуністичній армії — втручуванням советів у війну з американцями? Для „Правди” — це лише „наукова допомога”, „консультація” тощо. А от, напр., польська „сироватка” — та це справді „медична допомога”. Дадуть большевики отакої „сироватки” корейському комуністичному воякові, вприснуть її у відповідне місце, то той бїдолаха так пре, так жєне на американців, що його ніякі атомові бомби не спинять! Бо та „сироватка” — гїрша за всяку бомбу, так клята печє, так свербить і жєне вперед!

Ну, але як же ж з тими американськими „людодїдами”?

А ось як: кажуть, що Кремль готує нову виставку, присвячену американському „варварству” в Кореї. Ця виставка буде в самїй Москві, на нїй вже будуть не комахі і не звірі, а таки справжні американці. Привезуть їх з корейського фронту, це значить — американських полонених. І як Москва виставить американських полонених советським громадянам на оглядини, то й справді всякого може взяти страх на сам жалогїдний вид полонених.

Але Москва не на себе, а таки на полонених скаже: ось це „людодїди”, хоч ніхто інший в світі, а таки сама Москва пожирає людей!

Свирід Люшня

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ**ЗАЯВА**

У зв'язку з листом п. інж. Красноноса, поміщеного в газеті „Свобода” з датою 16 липня 1952 р., ми, які в тому часі, коли п. М. Лебідь складав привіт для конгресу УККА в імені УГВР і коли деякі присутні почали поводитися по-хуліганськи, — ми були в тому куті салі, де ця хуліганська поведінка заіснувала і заявляємо наступне:

1. Пан інж. Петро Красноніс не тільки, як він каже не „старався запобігти тій демонстрації”, але був одним з перших, які її почали.

2. Крім п. інж. Красноноса, пописувалися вигуками ще такі особи: п. д-р П. Стерчо з Чикаго, п. Генкало і ще один пан, якого прізвища не знаємо. Тому твердження п. Красноноса, що „сотки делегатів повстали і з вигуками масово почали опускати залю” не тільки є образою для делегатів на конгрес УККА, які насправду повелися по-культурному, але є грубим порушенням того, що в культурному світі привикли називати елементарною приличністю.

3. Пан інж. Красноніс, який протягом цілої конференції УККА був у постійному товаристві знаного з антиукраїнських провокаційних статей в російській шовіністичній пресі („Новое Русское Слово”, „Східняк”) п. Яблоня-Ярового, по згаданому інциденті відбув з ним окрему зустріч в приміщенні готелю, в якому той конгрес відбувся.

4. Пан інж. П. Красноніс є секретарем п. Витвицького, секретарем „Об'єднання Демократичних Орга-

нізацій”, якого головою є п. Батюк, теперішній секретар УККА. Пан Красноніс є платним урядником фінансового відділу УНРади. Досі жодна з численних інституцій не нап'ятувала публічно поведінки п. Красноноса, а навпаки — преса, яка стоїть за тими інституціями тенденційно подас неправдиві факти про ті події.

І. Я. Хамуляк
Ярослав Клим

Високоповажаний Пане Редакторе,

В додаток до поміщеного в останньому числі „В.Ш.” репортажу про Конференцію АБН в Лондоні, вважаю за необхідне додати до названих серед присутніх українців кілька осіб, які ніяк не можуть увійти в категорію „та інші”, а саме п. **Деременду** — голову КК СУМ-у, пп. **Федчиняка** і **Гусака** — його найближчих співробітників, та пп. **Крушельницького** і **Микулу**.

Всі згадані мною особи не тільки допомагали мені у влаштуванні зборів і прийняття, в зачитуванні рефератів відсутніх лекторів але й своєю присутністю серед гостей оживили атмосферу, за що, ще раз, користаючись з нагоди, **висловлюю їм мою щирю подяку**.

З правдивою пошаною

Кн. Токаржевський Карашевич

Лондон, 19.7.1952.

П о ж е р т в и**НА ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД**

На **весіллі** в П-ва **Довганів** у **Кастелтраквін**, з ініціативи В. Патри і О. Орлюги, присутні гості склали на Визвольний Фонд — 6 ф. 3 ш. 6 п.

З нагоди **вінчання** П-ва **Ножиків**, на В.Ф. склали: по 1 ф. — М. Павлюк, І. Мисик; по 10 ш. — П-во **Ножики**, І. Заячківський, В. Ткачук, Волощук, Ткач; по 2 ш. 6 п. — Омеляновський, Гупаловський, Фербей, Панко, Мартинюк; В. Танчук — 5 ш., Римарук — 4 ш. 6 п., Соколюк — 2 ш.

На **прощальному вечорі** з нагоди виїзду П-ва Григорія і Катерини Шипухів з м. Галіфаксу до Канади, присутні склали на В. Ф.: по 10 ш. — Г. Шипуха, С. Дрегуш, Катерина Шепуха, М. Називальський; по 5 ш. — Д. Босак, Віра Панасюк, Катерина Глива, І. Галушка, С. Королишин; Люба Шидліч — 7 ш., Катерина Троян — 3 ш., С. Слезь — 2 ш. 6 п., Г. Свистун — 2 ш. 6 п.

Друзі з Аштону склали на „В. Ф.” — 2 ф.

Під час **Спільного Свяченого** в П-ва **Легких** на „В.Ф.” склали: Д. Литвин 10 ш., В. Легкий 1 ф. 5 ш., М. Легкий — 1 ф. 10 ш., І. Легкий — 10 ш., М. Легка — 5 ш. Збірку заініціював п. І. Легкий.

З нагоди **Спільного Свяченого** в П-ва **Банах**,

з ініціативи п. І. Лихолата, гості жертвували на „В. Ф.” — 15 ш.

Українці, мешканці Стелембрідж, з ініціативи п. Б. Костана, склали на „В. Ф.”: В. Костан — 2 ф. П. Баран — 1 ф., М. Миськів — 1 ф., М. Іваницький — 5 ш., Г. Голубко — 10 ш.

З нагоди **вінчання** П-ва **Дорі** і **Степана Витговських** у м. Аштон-у-Лейн, з ініціативи п. Б. Балабана, гості жертвували на „В. Ф.” — 1 ф. 13 ш. 6 п.

З нагоди **христин Ірени** — дочки П-ва **Копитків**, з ініціативи п. В. Козака, на „В. Ф.” склали: по 10 ш. — В. Копитко, А. Мисько, В. Козак, Є. Дядика, О. Горечко; по 5 ш. — О. Деркач, М. Настин, І. Шліндуря; О. Дамія — 9 ш., І. Деркач — 2 ш. 6 п.

Під час **Академії в честь С. Петлюри** і **Є. Коновальця** в м. **Кембрідж**, учасники добровільними датками склали — 1 ф. 3 ш. 7 п.

З нагоди **Спільного Свяченого** в **Бавдовн Гостелі**, з ініціативи одного з учасників, на „В. Ф.” складено: по 10 ш. — В. Іванків, Т. Пелех, В. Ковальчук, С. Ковальчук, М. Федик; по 5 ш. — М. Панкевич, Ю. Януш, Т. Мельник, С. Гуменюк, М. Крет; по 2 ш. 6 п. — П. Бзовицький, Т. Гибала, І.

Сиплавчак, М. Лехна, П. Петрушевич; по 2 ш. — Я. Павлишин, Б. Пришляк, Д. Федюк, В. Зварич, М. Кухарчук, М. Коваль; по 3 ш. — В. Зварич, М. Пастух; по 1 ш. — І. Кучма.

М. Шрам — 10 ш.

З нагоди **хрищення донечки П-ва Савіцьких — Віри**, в м. **Рочдейлі**, з ініціативи п. Лісного, гості склали на В.Ф. — 2 ф. 2 ш. 6 п. (з того п. А. Кобра склав — 1 ф.).

З нагоди **гостини під час Великодніх Свят** у П-ва Середницьких, з ініціативи шп. Шаблінського і Дідика, на В.Ф. склали: по 10 ш. — П-во Вацяк, П-во Іваник, Здреник, М. Коцан, Р. Рудький, І. Кулик; по 5 ш. — В. Леськів, Д. Дідик, В. Шаблінський; В. Мосюрак — 1 ф., П-во Середницькі — 2 ф.

З нагоди **вінчання П-ва Снігур в Аштон**, з ініціативи Р. Старосольського, на В.Ф. склали: по 1 ф. — Т. Снігур, Панчишин; по 10 ш. — Я. Костів, О. Цяпа, М. Чайківський, А. Нич, В. Погорілий, С. Ригайло, С. Р., В. Снігур, П. Повчак; по 5 ш. І. Ковальчук, пані С. Венгер, панна Ксеня Карп, М. Рибак; М. Марголич — 2 ш. 6 п., Р. С. — М. Цибульський — 9 ш., С. Дмитрик — 2 ш. 6 п.

Під час **гостини** в п. Ленчика, з ініціативи п. І. Середи, гості склали на В.Ф. — 1 ф. 7 ш.

На **христини** маленької **Оксани — дочки П-ва Шумків у м. Бері**, на В.Ф. склали: В. Сулик — 5 ш., п-во Шумки — 1 ф., Т. Левицький — 10 ш., І. Федаш — 2 ш., Т. Шиманський — 5 ш., Ясакатич (?) — 5 ш., Т. Зенко — 5 ш., Г. Куралас — 10 ш., В. Федаш — 4 ш. 6 п., М. Андрійчук — 10 ш., О. Витвицький — 4 ш.

З нагоди **виїзду П-ва Демчишаків до Канади** під час прощання, на В.Ф. склали: по 5 ш. — А. О., М. Данилюк; по 2 ш. 6 п. — Кучер, Нидза, Бобешко., О. О., Лучків; М. Демчак — 10 ш., Гринчишин — 2 ш., Білий — 3 ш., І. О. — 5 ш.

Під час **Академії** в честь ген. Т. Чупринки в м. **Галіфаксі**, учасники склали на В.Ф. — 1 ф. 17 ш. 9 п.

На **іменинах п. Юрія Смадича в Барбі**, з ініціативи п. М. Червінського, на В.Ф. склали: Ю. Смадич — 1 ф.; по 10 ш. — М. Червінський, Т. Непип, М. Лисенків, П. Коротко, І. Луговський; по 5 ш. — М. Савко, О. Марський, П. Жук, В. Ленчик; Кавич — 2 ш. 6 п., В. Цюк — 2 ш., П. Стиранка — 1 ш. 3 п.

З нагоди **христин** у П-ва **Солтасків у Ковентри**, гості склали на В.Ф. — 1 ф. 10 ш.

З нагоди **хрищення Оксани — донечки П-ва Попович** у м. **Волвергамптон**, з ініціативи п. Журавчака, на В.Ф. склали: по 10 ш. — В. Попович, С. Шарабура, К. Прохір(?); по 5 ш. — Т. Журавчик, І. Миколайшин, Маленів, С. Фафендик; Войціцький — 2 ш. 6 п., Полюга — 2 ш. 6 п., Я. Пакуляк — 4 ш., Р. Меленів — 2 ш. 6 п., М. Фафендик — 2 ш. 6 п.

З нагоди **хрищення Богдана — сина П-ва Василів**, у м. **Евлбері**, присутні гості жертвували на В.Ф. — 2 ф. 2 ш. 4 п.

Мешканці **Брековрч Гостелю**, з ініціативи п. Х. К. жертвували на В.Ф. — 1 ф.

З нагоди **гостини** в П-ва Галів у м. **Олдгам**, з ініціативи п. М. Буртник гості склали на В.Ф. — 5 ф.

Заходами В-лу СУБ-у в м. **Слов**, відбулась **Академія** в честь поляглих вождів та героїв за волю України: сл. п. Голов. отамана С. Петлюри і сл. п. полк. Є. Коновальця. З цієї нагоди, на пропозицію п. Росляка, учасники склали добровільними жертвами на В.Ф. — 4 ф. 14 ш. Склали: по 10 ш. — П. Ясиновський, М. Кінаш, А. Качмарський; по 5 ш. — В. Коваль, С. Криворучка, П. Росляк, А. Ничигір, Є. Плекан, П. Грабовський, В. Кінашук, М. Чорний, Д. Шпур, М. Бомок(?); по 3 ш. — М. Козуб, Т. Щомак; по 4 ш. — М. Захаревич, С. Крупа.

На Визвольний Фонд склали: п. Г. Я. з Лейттон Базард — 1 ф., П. Стасюк — 5 ш., І. Озарук — 5 ш., О. Любінський — 2 ш., Гора — 5 ш., М. Шрам — 10 ш.

Під час **святочної Академії**, присвяченої річниці відновлення української державності 30 червня 1941 р., в м. **Дербі**, учасники склали на „В.Ф.“ — 5 ф. 14 ш. 9 п.

НА ФОНД УПА

З нагоди **хрищення Анни — донечки П-ва Марії і Миколи Голійних**, гості жертвували — 1 ф. 0 ш. 4 п.

На **прощальному вечорі** з нагоди виїзду до Канади п. С. Шоробура з Віленгол Ровд Гостел (Волвергамптон), з ініціативи п. Я. Б., гості склали — 4 ф.

На **хворих інвалідів УПА** жертвував п. І. Нагорняк — 10 ш. (доповнення до списку жертводавців на христини у П-ва Золотарчуків у Престон, поміщеного в ч. 4 (55) „В. Ш.“).

На **Академії** в честь трьох великих українців: М. Міхновського, С. Петлюри і Є. Коновальця в осередку **Редбрук**, на заклик п. Ю. Загряя, присутні склали на В.Ф. — 7 ф.

З нагоди **вінчання П-ва Т. і М. Надолішних** у **Лейттон Базард**, на Фонд УПА склали: по 5 ш. — Т. Надолішний, Є. Гладуш; по 2 ш. 6 п. — Яворський, Дрофяк, Шурик, Кіцул, Білокур, Міурел Н. (англійка); Д. Затварницький — 3 ш.

НА ПРЕСФОНД „ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ”

На **спільному Свяченому** в м. **Брадфорд**, з ініціативи п. П. Татарина, гості жертвували на Пресфонд „В. Ш.“ — 2 ф. 17 ш. 2 п.

Мешканці табору **Кірмінгтон Гостель** (Лінк'с), під час ліквідації табору жертвували на Пресфонд „В. Ш.“ — 2 ф. 5 ш.

На Пресфонд „В.Ш.“ склали: Д. Мельник — 6 ш., Микола Рокицький — 5 ш., Д. Семенець — 5 ш., С. Наконечний — 5 ш., Д. Семучук — 5 ш., І. Хлопець — 5 ш.

РІЗНІ ПОЖЕРТВИ

Українці — мешканці Брокворч Гостелю (Глостер), з ініціативи п. Х. К. склали 7 ф. 7 ш. 6 п., розподілюючи їх:

- 1) Хворим (потребуючим) у Німеччині — 5 ф. 1 ш.;
- 2) На пресфонд „Українського Самостійника” — 1 ф. 6 п.;
- 3) На Визвольний Фонд — 1 ф. (оголошено під Виз. Фонд).

З приводу цих пожертв п. Х. Ковальчук пише:

„...Збірку я перевів, прочитавши в „У.С.” статтю „Люди і гроші”. Як неприємно мені було, але я погодився, що це суцзя правда, бо справді так є, як написано в статті. Та мало хто бере під увагу це, про що пишеться в наших часописах, бо в Англії дуже легко можна забути...”

Як старий січовик почувався до обов’язку продовжувати з Визвольних Змагань почате святе діло! Я дуже рад допомогти своїм братам по паці і крові і не тільки грошми, але навіть само собою, як настане слушний час.

Тому я не обмежуюсь у збірці тільки на хворих членів УПА, маючи на увазі і старих і молодих хворих, що не відмежуються від УПА і, можливо, діляться разом одними думками...”

Як особливо характерними є висловлені думки п. Х. К., старого січовика, учасника Визвольних Змагань. Це добра лекція для тих молодих українських людей, що так часто заявляють про своє „перемучення” працею для української визвольної справи і конечно бажають „відпочинку”...

НА ФОНД АБН

П. Лука Демчук з Бруклендс Гостель (Ковентри), жертвував на Фонд АБН — 10 фун. Цей рідкий, але так багатомовний приклад жертвенности п. Л. Демчука, є найкращим зразком патріотизму, як доказ глибокої любови до своєї Батьківщини і бажання допомогти їй якнайскоріше визволитись.

ПОШИРЮЙТЕ МАСО

єдиний в Європі український інформативно-політичний місячник англійською мовою

UKRAINIAN
OBSERVER

Замовлення просимо спрямовувати на
28 Minster Rd., London, N.W.2.

З нагоди хрищення донечки П-ва Анни і В. Радь у м. Дювсбері, з ініціативи п. М. Яника, на АБН жертвували: М. Яник — 10 ш. В. Мельник — 10 ш., В. Радь — 10 ш., О. Когут — 5 ш., А. Данилюк — 5 ш., І. К. — 2 ш. 6 п., Н. Н. — 2 ш., В. М. — 2 ш., М. Глензі — 1 ш., Н. Поол — 6 п.

Усім Жертводавцям складаємо щирю подяку. Молодим Парам, Батькам і Похресникам бажасмо багато щастя і многих літ.

* * *

Просимо всіх ВП. Жертводавців, які бажають, щоб їх пожертви були помічені (крім „В. Ш.” або „У. С.”) ще в інших українських газетах, звертатися в тій справі безпосередньо до них.

Одночасно просимо подавати чітко прізвища жертводавців, хто проводив чи ініціював збірку, з якої нагоди, і в якій місцевості. Пожертв без цих основних підстав поміщувати не будемо.

Масмо невеличку кількість до продажу по зниженій ціні такі книжки:

1. Микола С. Чарторийський: „ВІД СЯНУ ПО КРИМ”

Спомини Учасника III-тньої Похідної Групи-Південь у 1941 р. Накладом Української Книгарні „Говверля” в Нью Йорку. Зміст: Предслово, Вступ, На Північ, У Південній Групі, У Хирові, у Самборі, У Дрогобичі, У Стрию, У Рогатині, У Тернополі, Нова перегрупівка, Перша Експедиція в терен, У Підволочиськах, Волочиськ-Фельштин, У Проскурові, Довкола Вінниці, В Умані, Велика Правда, Що буде з колгоспами? В міжфронтівій смузі, Несподівана стріча, Над берегами Дніпра, У Чаплинці, В пастиці трупачих голів.

Ціна книжки — 10 ш.

2. Теодосій Осьмачка: „ПЛЯН ДО ДВОРУ”
Повість. В-во Українського Канадійського Ледіону.

Ціна книжки — 8 ш.

Просимо замовляти в „Українській Видавничій Спілці” в Лондоні.

UKRAINIAN PUBLISHERS Ltd., 237 Liverpool Rd., London, N.1.

ЧИТАЙТЕ,

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ і ПОШИРЮЙТЕ

„ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ”